
ASTERISK

NR. 73 MARTS 2015

AARHUS UNIVERSITET
INSTITUT FOR UDDANNELSE OG PÆDAGOGIK (DPU)

SKAL VI SKRUE OP FOR KUNST OG KREATIVITET?

TEMA

ÆSTETIK
OG LÆRING

TECHNUCATION
Teknologi
gør os rådvilde

TV-SLAGTNING
Hvad lærer vi af
en død giraf?

UDDANNELSE SOM MARKED
Studerende fra
Nepal rykker ind

LEGENDE LÆRING:

EN ENORM, SERIØS OG UBRUGT LÆRINGSRESSOURCE

Det danske dogme er, at lærere og pædagoger ikke bør blande sig i børns fri leg. **Men forskningen i kreativitetspædagogik anbefaler, at lærere og pædagoger blander sig i børnenes legende læring.**

Af CLAUS HOLM, KONSTITUERET INSTITUTLEDER,
INSTITUT FOR UDDANNELSE OG PÆDAGOGIK

Det æstetiske er nu ikke kun ophøjet indenfor kunsten, men også indenfor pædagogikken. Med det følger, at det ikke længere kun er positivt, at æstetiske læreprocesser i sig selv er berigende og dannende for den enkelte elev. Nej, disse processer, for eksempel musikundervisning, gavner tillige læring i matematik og dansk. Hvis det faktisk er tilfældet, er det dobbelt positivt. Og dog: I dette nummer af Asterisk kommer både det positive – og det dobbelt positive – syn på æstetiske læreprocesser til udtryk, men det samme gør en kritik af, at æstetiske undervisningsformer i for eksempel kunst, drama, musik eller poesi skal legitimeres som middel til at nå målet: at udvikle børns intellektuelle kompetencer (læse, skrive og regne). Det er fattigt, for den enkelte som for samfundet.

Denne type af kritik er velkendt, men samtidig ebber grundlaget for den måske ud. I hvert fald hvis der opstår større enighed om, at der ikke kun er brug for en intellektuel skole, men også en sanseligt orienteret skole præget af legende læring og kreativitet. Konsekvensen heraf bliver, at en ny type af uenighed opstår: Den handler ikke om, hvorvidt man værdsætter elevernes sanselige erfaringer gennem æstetiske læreprocesser som noget i og for sig selv, men snarere om, hvordan man fra pædagogisk side blander sig i og fremmer disse processer.

En måde at illustrere denne nye uenighed på er at se på en forandring i synet på børns

lege forstået som aktiviteter, der rummer æstetiske læreprocesser. Hidtil har den dominerende legebædagogik – den danske reformpædagogik – mådt at forholde sig til børns leg på været at værdsætte legen som et ophøjet og urørligt dannelses- og udviklingsideal; et ideal, der først og fremmest skulle realiseres spontant og lystfuldt og foregå i frihed fra pædagoger og lærere.

Denne opfattelse gør lektor Lars Geer Hammershøj, Aarhus Universitet, op med i bogen *Kreativitet – et spørgsmål om dannelse*. Her gør han opmærksom på, at reformpædagogikken hidtil alene har været i stand til at værdsætte legen, men ude af stand til at begribe, hvordan legen bidrager til dannelsen af kreative personligheder. Det vil sige den type personligheder, der netop efterspørges i en kreativ vidensøkonomi som del af en sanselighedens tidsalder. Lars Geer Hammershøj formulerer netop selv en kreativitetspædagogik, der ud over at fatte leg som en kreativ proces også udgør en interventionspædagogik: En pædagogik, der gør pædagoger bedre i stand til at synliggøre og fremme børns udfoldelse af sanselige kræfter, som udtrykker sig i sandkasser, vandpytter, rutsjebaner og gyngestativer.

Med denne analyse in mente handler det ikke om, hvorvidt en pædagog krænker en værdsættelse af æstetiske lære- og dannelsesprocesser som børns helt egne ved at blande sig. I stedet handler det om, hvilken slags pædagogisk intervention, der kan anbefales. Netop på dette punkt får Lars Geer Hammershøj et aktuelt følgeskab af professor Dion Sommer, Aarhus Universitet.

I bogen *Læring, dannelse og udvikling* argumenterer han, under overskriften ”Tidlig start – senere gevinst”, imod ensidig vægt på forstand, facts og øvelser, imod det danske dogme om at fri leg uden voksenindblanding er kongevejen til læring og udvikling og imod at leg først og fremmest foregår udenfor skolen. Leg i skolen, leg i klasserummet, ja legende læring i skolen udgør derimod en enorm, seriøs og ubrugt læringsressource – ikke alene med effekter på kreativiteten, men også på faglig læring.

Jeg er ikke ude i en simpel modsætning, opdeling og rangordning mellem det sanselige og det intellektuelle. De sanselige erfaringer er ved at forlade tilhørsforholdet til fritiden, det unyttige og tjenestepigerollen for det intellektuelle. Snarere rykker det ind mod centrum i en skole præget af fri tid i skolen, af legende læring, nyttige erfaringer, og hvor sanselige erfaringer kan indgå i en samlet forestilling om uddannelse og dannelse af en rig personlighed. ■

Redaktører

Claus Holm
(ansvarshavende redaktør)
Camilla Mehlsen
Signe Tonsberg

Redaktionskomité

Anne Maj Nielsen
Carsten Henriksen
Charlotte Ringsmose
Hanne Knudsen
Henrik Nitschke
Mads Haugsted
Søren Christensen

Skribenter

Signe Tonsberg
Mikkel Kamp
Signe Løntoft
Carsten Henriksen
Camilla Mehlsen
Knud Holt Nielsen
Jonatan Leer

Korrektur

Kirsten Kovacs

Redaktionens adr.

Institut for Uddannelse og
Pædagogik (DPU),
Aarhus Universitet
Tuborgvej 164
2400 København NV

Kontakt til redaktionen

E-MAIL: asterisk@dpu.dk
TELEFON: 87 15 18 15

Abonnement

Abonnement er gratis
og kan bestilles på
www.edu.au.dk/asterisk

Design: Hiske Jessen

Forside: Colourbox

Tryk: Scanprint A/S

ISSN nr.: 1601-5754

Oplag: 15.000

Asterisk er et magasin for
aktuel uddannelsesforskning.
Asterisk udkommer
fire gange årligt og er ud-
givet af Institut for Uddan-
nelse og Pædagogik (DPU),
Aarhus Universitet.
Artikler eller illustrationer
må ikke eftertrykkes uden
tilladelse.

S. 4-9

ER ÆSTETIK EN LØFTESTANG FOR LÆRING?

Æstetiske læreprocesser og discipliner som drama, billedkunst, musik og dans er blevet klemt i en snæver læringsdagsorden. Nu er æstetiske læreprocesser i stigende grad på vej ind i varmen. Med god grund, viser både pædagogisk, didaktisk og neuroæstetisk forskning.

S. 12-13

DEN VIGTIGE MUSIK

Musik udvikler børn og kan hjælpe med at fastholde erindringer og tackle vanskelige situationer. Interview med musikforsker Sven-Erik Holgersen.

S. 14-17

MERE KUNST OG KREATIVITET?

Bør den frie kreativitet fylde mere i børn og unges uddannelse? Ja, mener billedkunstner Bjørn Nørgaard, for vi undervurderer kunstens potentiale. Nej, siger professor Niels Egelund, ikke på bekostning af den faglige oprustning i læsning, matematik og naturfag.

s. 14

S. 18-21

ÅBEN INVITATION TIL AT BLIVE EN ANDEN

Lektor Jørgen Huggler og lektor Steen Nepper Larsen tager os med på historisk vandring i æstetikens land.

S. 22-23

SANSELIG SKOLE

Skolen kan uddanne mere hele og innovative mennesker ved at inddrage teater og billeder og skabe en mere sanselig undervisning. Men det kræver ændringer i skolens DNA.

S. 24-27

TEKNOLOGI GØR OS RÅDVILDE

Interaktive tavler, iPads og PDA'er invaderer læreres og sygeplejerskers hverdag. Det sker ofte hen over hovedet på de fagprofessionelle, der mangler en grundlæggende forståelse af teknologi, viser forskningsprojektet TECHNUCATION.

S. 28-29

STUDIEMARKED

Staten markedsfører Danmark som uddannelsesland, og studerende fra bl.a. Nepal er en voksende kilde til indtægter for danske uddannelsesinstitutioner.

S. 32-33

TV-SLAGTNINGENS PÆDAGOGIK

Med parteringen af giraffen Marius og kendiskokkes macho-slagtninger på tv er slagtingen rykket ind i pædagogik og medier.

S. 2 LEDER

S. 11 KORT NYT

S. 30-31 NYE BØGER

S. 35 KALENDER

Er æstetik en løftestang for læring?

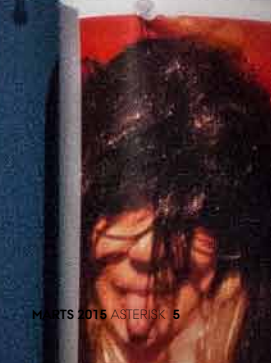
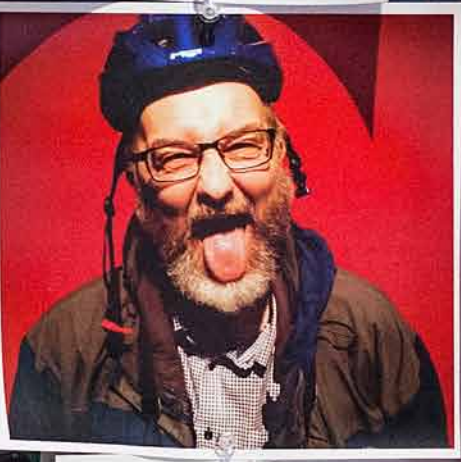
Af SIGNE TONSBERG

Æstetiske læreprocesser og discipliner som drama, billedkunst, musik og dans er blevet klemmt i en snæver læringsdagsorden. **Nu er æstetiske læreprocesser i stigende grad på vej ind i varmen. Med god grund, viser både pædagogisk, didaktisk og neuroæstetisk forskning.**

JESPER RAAS

FINGERMALING. Rollespil. Rytmik. Ord for en række æstetiske discipliner, der af og til bruges nedladende. Men der er god grund til at tage æstetiske fag og læreprocesser alvorligt. Hør bare her: Gennem 12 år fulgte forskere fra University of California 12.000 skolebørn, som havde henholdsvis meget og lidt undervisning i drama, musik, dans og billedkunst. Resultatet var klart: De børn, der fik god og rigelig undervisning i de æstetiske fag, klarede sig senere bedre end andre børn, såvel fagligt, socialt som økonomisk. Senere i livet fik de højere uddannelser, bedre jobs, viste større engagement i frivilligt socialt arbejde og havde flere venner.

Undersøgelsen viser, at æstetiske fag og det at inddrage æstetiske læreprocesser påvirker børns udvikling og læring, ikke bare i nuet, men også langt ind i fremtiden.

Æstetiske læreprocesser kan foregå både i de æstetiske fag, som har deres egne timer på skoleskemaet i form af fx musik og billedkunst. Men æstetiske læreprocesser kan i høj grad også gøres til en del af alle andre fag på skoleskemaet ved fx at arbejde med dramatisering og rollespil i dansk, billedkunst i matematik, musik i sprogfag etc.

Æstetiske læreprocesser er i sig selv berigende og dannende. Men de kan også gavne børn og unges læring og udvikling – ikke bare i de æstetiske fag, men også i andre fag, fordi der kan være en transfer-effekt, påpeger Merete Sørensen, der er lektor på UC Sjællands pædagoguddannelse og netop har afleveret ph.d.-afhandling på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU). Hun har hele sit arbejdsliv både som skuespiller, pædagog og forsker beskæftiget sig med æstetiske læreprocesser.

»Det æstetiske har sit eget potentiale, og derudover er det dokumenteret, at fx det at arbejde med drama har tydelige transfer-effekter til udvikling af sprog og literacy. Det særlige ved den æstetiske læringsmåde er, at når vi udtrykker os æstetisk gennem fx drama, musik og billedkunst, går vi igennem en fortolkningsproces. Vi reflekterer, sorterer og skaber mening i vores indtryk ofte i fællesskab med andre og udveksler idéer og synspunkter,« forklarer Merete Sørensen.

Den proces vender vi tilbage til.

Solnedgang og samtalekøkken

Men hvad er det æstetiske egentlig? Er det en smuk solnedgang? Et Picasso-maleri? Et lækkert nyt samtalekøkken i douce farver? Ja, på

en måde. For det æstetiske bliver brugt som et meget bredt begreb og i stigende grad som en betegnelse for noget lækkert eller pænt, pointerer Anne Maj Nielsen, der er lektor og afdelingsleder på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU) og står bag bogen 'Æstetiske læreprocesser'.

»Grundlæggende er æstetik en sanselig erkendelse forbundet med en form for kulturel formgivning. Noget kan godt være sanseligt uden at være æstetisk. Fx kan jeg sanse, at temperaturen stiger, eller at min vinduesvisker pludselig falder af, men det gør det ikke til en æstetisk erkendelse eller oplevelse. Forskellen på æstetisk og sanselig er, at det

»Det lader ikke til, at der er betydelig forskel på, hvordan **hjernen** beregner, om du kan lide et glas juice, udseendet af et ansigt eller et kunstværk.«

Hjerneforsker **Martin Skov**

æstetiske ikke er forbundet med hændelsen, men med *perspektivet på* hændelsen,« forklarer hun.

Man kan altså godt have en sanselig oplevelse, uden at den er æstetisk. En smuk solnedgang eller den meditative lyd af bruisende bølger er ikke æstetiske, før de bliver bearbejdet. Bearbejdningen af solnedgangen kan være, at nogen tager et foto, maler et maleri eller komponerer et stykke musik med inspiration i solnedgangen eller bølgebruset. Merete Sørensen ser æstetik som en udtryksform – et sprog.

»Æstetik er et sprog, der knytter sig til de kunstneriske udtryksformer, og som vi bruger til to ting: At kommunikere og udtrykke os med og til at reflektere med,« siger hun.

Sans og skab selv

Æstetik og æstetiske læreprocesser består af *indtryk* og *udtryk*. Et indtryk er fx, når vi ser et teaterstykke eller en kunstudstilling. Udtryk er, når vi selv har fingrene i materialerne og bearbejder vores oplevelse ved at skabe noget nyt. Fx har Mikael Kvium for nylig udstillet på kunstmuseet ARoS. I slutningen af udstillingen får publikum selv mulighed for at lave deres egne billeder.

»Det er et eksempel på en forbilledlig måde at arbejde med den professionelle kunst på. At børnene kan opleve den sammen med deres lærer og bagefter bruge den som afsæt og inspiration til at lave deres eget. Det giver en helt anden slags læring, når man både iagt-tager og sanser og selv aktivt skaber noget,« forklarer Merete Sørensen.

At kigge eller bide i æblet

Det kan hjerneforskningen og neuroæstetikken bekræfte. Der er nemlig stor forskel på, hvordan hjernen reagerer på æstetiske oplevelser afhængigt af, om vi er tilskuere eller deltagere. Det er helt enkelt forskellige dele af hjernen, der aktiveres, forklarer hjerneforsker og neuroæstetiker Martin Skov.

»Der er ikke ekstremt meget forskning i feltet, men vi ved, der er forskel på, om vi betragter noget passivt, eller om vi er involveret og engageret i en genstand. Hvis vi fx beder folk om at kigge på et foto af et æble og sige, hvad de synes, så aktiverer vi udelukkende deres visuelle system og deres viden. Men hvis vi beder folk om at tage en bid af æblet og sige, hvad de tænker, så aktiverer vi både deres viden, følesansen, det visuelle system og duft- og smagssystemet i hjernen. Og det påvirker og forstærker oplevelsen,« forklarer Martin Skov.

Han har de sidste ti år med en scanner på Hvidovre Hospital kigget på hundredevis af hjerner og observeret, hvad der sker i hjernens krinkelkroge og nervebaner, når vi kigger på kunst eller på anden måde oplever noget æstetisk. Formålet er at blive klogere på, hvad kunst og æstetik egentlig gør ved hjernen.

Den æstetiske hjerne

Så han må også have svaret på, om vi er født med en æstetisk sans, eller er det en forfinet egenskab, som vi opelsker. Martin Skov forklarer, at alle pattedyr – fra mus til prima-

»En æstetisk læreproces er en kreativ proces, hvor børnene bearbejder indtryk og skaber æstetiske udtryk for herigennem at udvikle ny forståelse.«

Lektor **Merete Sørensen**

ter og mennesker – fødes med evnen til at bedømme, om vi kan lide eller ikke kan lide noget. Det er nødvendigt for overlevelsen, så vi fx vælger en egnet partner eller undgår at spise noget giftigt.

»Den menneskelige hjerne fødes med de grundlæggende strukturer, der er nødvendige for at *tagge* det, du oplever, og beregne hvilken værdi, det har. Men en stor del af den æstetiske sans er også tillært og bygger på de erfaringer, vi får. Så både og: Den æstetiske sans er medfødt, men den påvirkes af de oplevelser og erfaringer, du får.«

Alle pattedyr har et belønningssystem i hjernen, der giver emotionelle reaktioner på sansoplevelser.

»Det lader ikke til, at der er betydelig forskel på, hvordan hjernen beregner, om du kan lide et glas juice, udsendet af et ansigt eller et kunstværk. Det ser ud til at fungere på samme måde ved, at den centrale del af hjernen – belønningssystemet – laver beregninger på baggrund af sansindtryk. Og de molekyler og stoffer, som fx dopamin, som hjernen bruger, har vi også til fælles med andre pattedyr,« forklarer han. >

ÆSTETISKE LÆREPROCESSE HAR KLAR EFFEKT

Flere nyere forskningsprojekter cementerer, at æstetiske læreprocesser har en klar effekt på børns læring.

1

Æstetiske fag giver større engagement, højere uddannelser, bedre jobs og flere venner

I 12 år har professor James S. Catterall fra University of California fulgt 12.000 skolebørn. Den ene gruppe modtog 'art rich' undervisning og den anden gruppe 'art poor' undervisning. Konklusionen er, at de børn, der fik en god og rigelig undervisning i musik, drama, dans og billedkunst, klarede sig bedre end den anden gruppe børn både fagligt, socialt og økonomisk. De var fx mere engagerede i frivilligt, socialt arbejde, fik højere uddannelser, bedre

jobs og faktisk også flere venner. Og så fik de selvfølgelig også flere aktive og passive kunstoplevelser.

James S. Catterall: Doing well and doing good by doing art. Imagination Group Books, Los Angeles 2009

2

Dårlig kunstundervisning gør mere skade end gavn

Anne Bamford fra University of the Arts i London står bag den indtil nu mest omfattende undersøgelse af kvaliteten og effekten af undervisning i de æstetiske fag. Det er en UNESCO-undersøgelse, der foregik i 60

lande. Bamfords resultater viser, at undervisningen i de æstetiske fag skal være god, ellers gør den mere skade end gavn. Undersøgelsen viser også, at undervisningen i de æstetiske fag både skal have en vis volumen og frekvens for at have en effekt på børnene og deres læring. Bamford anbefaler fem timers undervisning i æstetiske fag om ugen på alle klassetrin. Undersøgelsen konkluderer også, at god undervisning i de æstetiske fag fremmer børns tilegnelse af fx sproglig literacy. Den viser, at eleverne i de lande, hvor skolerne har flere æstetiske fag på skemaet, klarer sig bedst i både matematik, læsning og naturfag, som jo er nogle af de discipliner, som fx PISA-undersøgelsen tester.

Anne Bamford: The Wow Factor. Global research compendium on the impact of the arts in education. Waxmann 2006

3

Drama gør børn bedre til Lissabon-kompetencer

DICE er en stor toårig EU-undersøgelse om drama, der blev gennemført i 2008 i 11 lande. 4.475 børn og unge deltog. Undersøgelsen konkluderer, at børn og unge kan udvikle og får styrket de såkaldte Lissabon-kompetencer, når de arbejder med drama og teater. Lissabon-kompetencerne er blandt andet evnerne til at udtrykke sig på sit modersmål, det at lære at lære, at have social og samfundsmæssig forståelse og engagement, kulturel forståelse og entreprenørskab. Hovedkonklusionerne i DICE-undersøgelsen bakes op i en grundig metaundersøgelse 'Mute those claims', som to forskere fra Harvard University står bag.

Den giver klart forskningsmæssigt belæg for, at drama styrker børns udvikling af literacy, som er evnen til at læse, skrive, forstå, bruge og vurdere tekst.

Comenius Multilateral Project: Making a World of Difference. A DICE resource for practitioners on educational theatre and drama. DICE Consortium 2010 www.dramanetwork.eu/file/Education Resource long.pdf

Winner, Ellen & Monica Cooper. Mute Those Claims: No Evidence (yet) for a Casual Link between Arts Study and Academic Achievement. The Journal of Aesthetic Education 34, 2000 www.jstor.org/discovet/10.2307/3333637

Kilde: Merete Sørensen på baggrund af Benny D. Austrings artikel: 'En barndom rig på kunst giver samfundsmæssig bonus' i »Børn Kunst Kultur – i en hverdag der dur« bind 3, Kulturstyrelsen, København 2014.

COLOURBOX

Det andet aspekt, som Martin Skov og hans kolleger kigger på, er, at mennesker i et omfang hvor ingen andre dyr kan være med, omformer verden, så den kommer til at se interessant ud eller giver en oplevelse. Det, vi gør, når vi indretter os, hænger noget pænt på væggene, vælger tøj, frisurer, sofabord eller sætter toner sammen til musik. Og den kode er endnu ikke knækket.

»Mennesket er i stand til at ændre på sin egen emotionelle indretning. Som forskere vil vi gerne finde ud af, hvad der er særligt ved vores hjerne, som gør at vi bruger meget energi til at omforme verden, og det er vi i gang med,« siger Skov og lover, at han ved mere om 20 års tid.

Hop ind i teksten og vær den

Filosoffen og æstetikeren Mikel Dufrenne skelner mellem at se på genstande som tekniske objekter eller æstetiske objekter. Flertallet af ting i vores hverdag kan være begge dele. Lad os fx tage en gaffel: En plastikgaffel i en grillbar er et teknisk objekt, der gør det muligt at få noget mad transporteret ind i munden. En gaffel designet af Georg Jensen er derimod både et æstetisk og et teknisk objekt. Den opdeling i tekniske og æstetiske objekter kan overføres til æstetiske læreprocesser i undervisningen, påpeger Anne Maj Nielsen.

»Du kan som underviser være så fokuseret på det tekniske perspektiv og blive for optaget af, at der er noget, der skal læres som en slags mekanik. Men hvis du kun bliver

»De æstetiske fag er underkendt i store dele af den vestlige verden. Jeg håber, at de kan komme til at spille en større rolle.«

Lektor **Merete Sørensen**

i det teknisk-faglige, kan det være svært at åbne eleven for læring,« forklarer hun og pointerer, at den tyske pædagog og didaktiske tænker Wolfgang Klafki taler om at åbne faget, så eleven åbner sig for det.

»Og det er lige præcis det, æstetiske læreprocesser kan,« siger Anne Maj Nielsen.

Hun peger på en klassisk situation i danskundervisningen, hvor eleverne har læst en tekst.

De er måske blevet berørt af den, men i undervisningen skal man tale genrer og kategorisere teksten.

»Ved straks at bevæge sig ind i de faglige begreber kan man komme til at fjerne magien og tale om teksten i stedet for *ind i*

den. Dermed bliver teksten et teknisk objekt frem for et æstetisk objekt,« forklarer hun og henviser til kollegaen Mads Haugsted, der har arbejdet med drama og improvisation i dansk til at åbne teksterne op. I stedet for at lave en klassisk personkarakteristik kunne eleverne lave et rollespil, hvor hovedpersonen fra novellen står i et dilemma og finde ud af, hvordan han ville reagere.

»Det, vi kan huske, er som regel noget, vi har været personligt involveret i på en eller flere måder. Hvis vi måler på, hvad man kan huske, og hvad der giver mening, så kan æstetiske læreprocesser og ting, der forbinder sig med oplevelser, bidrage til, at det faglige indhold og oplevelserne huskes bedre,« siger Anne Maj Nielsen.

Vi husker det, vi kan lide

Den pointe bekræfter hjerneforsker Martin Skov. Generelt fungerer og lagrer læring sig nemlig bedre, hvis der er en positiv *reinfocement*, som det hedder i adfærdspsykologien. Altså en forstærkende og motiverende faktor, der gør, at man får noget behageligt ud af en handling.

»Det er også den simple forklaring på, hvorfor det er svært at lære noget i skolen, som der ingen nydelse er forbundet med. Dét er hjernen grundlæggende ikke interesseret i eller motiveret for,« siger Martin Skov og understreger, at han ikke har forsket specifikt i læring. Hans vurdering er, at hjerneforskningen fortsat har meget at afdække i forhold til, hvordan læringsprocesser bliver påvirket, når vi inddrager æstetiske komponenter.

Men flere ting ved vi allerede. Martin Skovs neuroæstetiske forskning viser for eksempel, at vi har nemmere ved at huske ting, vi enten synes om eller ikke bryder os om. I et simpelt forsøg viste han folk billeder af forskellige stole og bad dem bedømme dem på en skala. Derefter fik forsøgspersonerne en anden opgave, og et kvarter efter skulle de igen se på stole-billeder og markere, hvilke af stolene de havde set før.

»Det var tydeligt, at folk havde nemmere ved at huske de stole, de kunne lide. Det er også veldokumenteret i hukommelsesforskningen, at hjernen bedre kan huske de ting, vi giver en positiv eller negativ emotionel *tagging*,« forklarer han.

Syv intelligenser kom ind

Men hvad betyder æstetiske læreprocesser så for børns læring? Lærer børnene overhovedet noget relevant af æstetiske fag? Hvis man ser på flere omfattende studier (se faktaboks), er svaret ja: Æstetiske fag

INDTRYK OG UDTRYK

Æstetiske læreprocesser er både at sanse og udtrykke sig. Netop det kunne publikum på AROS' Mikael Kvium-udstilling 'Fools', hvor billederne til artiklen er fra.

HVAD BETYDER ÆSTETISKE LÆREPROCESSER FOR BØRNS LÆRING?

BØRNENE ...

1 får redskaber til at kommunikere, dele og skabe forståelse for deres oplevelser af verden.

2 får lystfulde oplevelser. At udtrykke sig gennem drama, musik eller billedkunst er lystfuldt og kan være en positiv og meningsfuld oplevelse i sig selv.

3 udvikler kreativitet og innovation. Det er en kreativ proces at få en idé og omforme en sansning eller en observation til et kreativt udtryk.

4 lærer sig forskellige formsprog, som de kan afkode og udtrykke sig selv igennem. At se teater eller billedkunst, at læse litteratur eller høre eller

spille musik giver et æstetisk beredskab.

5 får mulighed for at lære på en kreativ måde, der styrker deres læring også i de øvrige skolefag. Æstetiske læreprocesser har en dokumenteret betydning for børns læring i andre fag og i livet. Se boks s. 7.

Kilde: Merete Sørensen

og læreprocesser har afsmittende effekt på elevernes dannelse og evner, også i en lang række andre fag. Æstetiske læreprocesser er faktisk nødvendige for læring.

Det bakker Anne Maj Nielsen op om. Ved at inddrage æstetiske læreprocesser i didaktikken i alle fag kan man ramme og rykke endnu flere elever.

»Vi ved, at der er forskellige adgangsveje til samme læring, og i den sammenhæng kan æstetiske læreprocesser spille en meget væsentlig rolle. Det skal man tage alvorligt og medtænke, når man fx planlægger undervisning eller pædagogiske forløb,« siger Anne Maj Nielsen og henviser til den amerikanske psykolog Howard Gardners teori om de syv forskellige intelligenser og de amerikanske professorer Dunn og Dunns forskning i menneskers forskellige læringsstile. Den forskning viser blandt andet, at nogle børn har en udbygget visuel og rummelig opfattelse, andre kan nemmere genkalde sig lyde eller ting, der bliver sagt, og andre igen har en helt særlig taktil skelneevne.

Det er dog ikke ensbetydende med, at æstetiske læreprocesser skal være løftestang for læring i andre fag. De æstetiske læreprocesser og fag er unikke og dannende i sig selv, mener Anne Maj Nielsen.

Større rolle til det æstetiske

Anne Maj Nielsen ser et stort potentiale i at give endnu mere plads til æstetiske læreprocesser i børn og unges liv og ser mange muligheder i at arbejde med æstetiske læreprocesser som en integreret del af fagdidaktikken.

»Vi skal tage æstetiske læreprocesser alvorligt. Der er langt endnu. Det praktisk-æstetiske er blevet set på som noget, du laver i en pause. Men vi bør i stedet se det som noget, der kan integreres i didaktikken i alle fag på mange forskellige måder. Og så er der mange begreber i omløb. Nogle taler om *erfaringsbaseret undervisning* eller om at *inddrage børnenes egne oplevelser*. Det allerførste skridt er, at vi i langt højere grad bruger begrebet æstetiske læreprocesser,« siger Anne Maj Nielsen.

Nogle vinde blæser allerede i den retning. Kulturministeriet har meldt ud, at man vil styrke kunstneriske og æstetiske læreprocesser i dagtilbud og skoler. Intentionerne i skolereformen med blandt andet understøttende undervisning og nye læringsformer giver også muligheder for at få flere æstetiske læreprocesser ind i hverdagen. Så der er god grund til at kigge på mulighederne frem for begrænsningerne, mener Merete Sørensen.

»De æstetiske fag er underkendt i store dele af den vestlige verden. Jeg håber, at de kan komme til at spille en større rolle. Det kræver et øget fokus, og at vi giver lærere og pædagoger de nødvendige kompetenceløft,« siger hun og understreger, at det ikke er noget, der vælter statsbudgettet.

»Det er ikke særlig dyrt, hvis vi kigger på potentialet i at få børn til at arbejde med varierede undervisningsformer, hvor de kan støtte hinanden og blive mere motiverede for at lære – og dermed også få bedre resultater,« siger Merete Sørensen. ■

»Arbejdet med æstetiske læreprocesser i de enkelte fag kan kvalificeres ved, at man overvejer, hvad de genstande og materialer, man inddrager, kan.

Fx er der en verden til forskel på en pakke kopipapir og en håndfuld tuscher og noget ordentligt tegnepapir, fede oliekriftfarver og akvarelmaling.«

Lektor **Anne Maj Nielsen**

ANNE MAJ NIELSEN

Lektor og afdelingsleder på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU). Har beskæftiget sig med og forsket i æstetiske læreprocesser gennem hele sit arbejdsliv i en lang række projekter. Sammen med Kirsten

Fink-Jensen redaktør på bogen 'Æstetiske Læreprocesser – i teori og praksis' (Billesø & Baltzer, 2009).

MERETE SØRENSEN

Ph.d.-studerende og lektor på UC Sjælland, pædagoguddannelsen Roskilde. Har beskæftiget sig med æstetiske læreprocesser gennem hele sit arbejdsliv. Sammen med Bennyé D. Austring har hun skrevet bogen 'Æstetik og læring.

Grundbog om æstetiske læreprocesser' (Hans Reitzels Forlag, 2004), som bruges på pædagogiske uddannelser og universitetsniveau i både Danmark, Sverige og Norge, samt en lang række artikler og lærebogskapitler om emnet.

MARTIN SKOV

Hjerneforsker ved Center for Decision Neuroscience på CBS og Danish Research Centre for Magnetic Resonance, Hvidovre Hospitals MR afdeling. Har de seneste ti år studeret og forsket i neuroæstetik. Sammen med

Oshin Vartanian har han redigeret bogen 'Neuroaesthetics' (Baywood, 2009)

VIDEREUDDANNELSE

Kandidatuddannelser med pædagogisk perspektiv

Overvejer du en kandidatuddannelse?

Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU) udbyder en række kandidatuddannelser. De beskæftiger sig alle med pædagogiske forhold, men med udgangspunkt i hver sin kendte humanistiske eller samfundsvidenskabelige disciplin. Vi optager både universitets- og professionsbacheloror.

Læs mere om

Didaktik

Generel pædagogik

Pædagogisk antropologi

Pædagogisk filosofi

Pædagogisk psykologi

Pædagogisk sociologi

Uddannelsesvidenskab

Lifelong Learning

Anthropology of Education and Globalisation

på edu.au.dk/kandidat

AARHUS
UNIVERSITET

INSTITUT FOR UDDANNELSE
OG PÆDAGOGIK (DPU)

Ansøgningsfrist **1. april**

(15. marts med udenlandsk
uddannelsesbaggrund)

Læs mere på kandidat.au.dk

SÆRLIG MATE- MATIKINDSATS TIL SVAGE OG STÆRKE ELEVER

Både de svage og de stærke elever skal udfordres og støttes i matematikundervisningen, så de kan blive så gode til matematik som muligt. Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU) og Professionshøjskolen Metropol har derfor sat et projekt i gang, hvor udvalgte elever i 2. klasse på 41 skoler landet over er blevet tilbudt en særlig undervisning. Det sker ud fra begrebet »regnehuller«. Det indebærer blandt andet, at det i perioder kan være godt at arbejde på en ny måde eller springe til et andet område, som eleven har lettere ved eller er mere motiveret for. Effekten af indsatsen bliver efterfølgende målt.

Projektet hedder »Tidlig matematikindsats til marginalgrupper« og er støttet af Egmontfonden.

→ Læs mere på edu.au.dk/aktuelt/nyheder

KOM TIL ÅBNE VIDENSKABS- TEORETISKE TVISTER

Forskere fra Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet, inviterer i foråret 2015 til en række åbne videnskabs-teoretiske tvister mellem forskere med forskellige videnskabelige ståsteder. Her præsenterer forskerne på skift deres måder at tænke på for studerende og kollegaer, og der er mulighed for at spørge kritisk og nysgerrigt til hinandens tankeformer, forskningsstrategier, undersøgelsesmetoder og formidlingsvaner.

→ **Mandag den 16. februar** kan du høre en neuromatematiker, en filosof og en biolog fortælle om den menneskelige bevidsthed, hjerne og krop.

→ **Mandag den 9. marts** kan du deltage i en diskussion om, hvorvidt forskeren er forpligtet til at artikulere sig kritisk og engageret i samtiden.

→ **Mandag den 23. marts** handler det om konstruktivism og realisme: Er al viden (socialt) konstrueret? Drejer pædagogisk forskning sig om at afdække det, der reelt eksisterer?

→ **Mandag den 13. april** diskuteres det, hvordan forskere kan blive bedre til at forstå og måske ligefrem præge samfundsmæssige forandringsprocesser.

→ **Tvisterne foregår** kl. 15-17 på Campus Emdrup i København. Tilmeld dig på edu.medarbejdere.au.dk/aktuelt/kalender

KORT NYT

FEMBINDSVÆRK OM DANSK SKOLEHISTORIE KLAR

Fredag d. 21. november 2014 blev fembindsværket 'Dansk Skolehistorie i 500 år' præsenteret på en konference på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet. Forskerne bag projektet fremlagde fem års intensivt arbejde efterfulgt af oplæg og debat ved en række af skolens historiske vidner samt repræsentanter fra elevorganisationer, lærer- og skolelederforeninger og Folketinget samt forskere inden for skoleområdet.

Bind 1-4 af 'Dansk Skolehistorie i 500 år' er udkommet, og bind 5 ventes at udkomme i foråret 2015.

Bag projektet står bl.a. Ning de Coninck-Smith, professor MSO fra Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet. Projektet er finansieret af Carlsbergfonden.

→ Læs mere på edu.au.dk/aktuelt/nyheder og edu.au.dk/forskning/projekter/danskskolehistorie

HVAD SKER DER PÅ UNIVERSITETET?

Se kalender **side 35**

DE HELT SMÅ BØRNS HVER- DAG I CENTRUM

En blidere vuggestuestart, øget nærvær i hverdagen og fleksibel brug af læreplaner. Det var blot nogle af de emner, der var på dagsordenen ved en konference på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU) den 3. december 2014. Her formidlede 300 vuggestuepædagoger, dagplejere og forskere, hvad de har fået ud af at deltage i projektet 'Barnet i Centrum', hvor forskere og praktikere i samarbejde har udviklet kvaliteten i dagtilbuddene for de 0-3-årige. Bag projektet står bl.a. professor MSO Stig Broström og adjunkt Ole Henrik Hansen, begge fra Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet.

→ Se oplæg fra konferencen på video på edu.au.dk/aktuelt/nyheder og læs om mulighederne for at deltage i projektets anden runde på barneticentrum.dk

PH.D.-AFHAND- LINGER FRA INSTITUT FOR UDDANNELSE & PÆDAGOGIK

1

UNGE I - ELLER UDE AF? - SKOLEN. MARGINALISERINGSPROCESSER OG OVERSKRIDENDE FORANDRINGS- BEVÆGELSER BLANDT UDSCO- LINGSELEVER MED ETNISK MINORI- TETS BAGGRUND

Af **Laila Colding Lagermann**

Afhandlingen undersøger skolen som mulighedsrum for udvalgte unge 9.-klasse-elever med etnisk minoritetsbaggrund i to skoler. Med et specifikt fokus på marginaliseringsprocesser og overskridende forandringsbevægelser bidrager afhandlingen med indblik i elevernes identitets-skabelse og selvforståelse. Herunder hvordan negative sociale kategorier som »ballademageren« synes at »klistre« til de implicerede elever i en grad, der begrænser de unges muligheder for at blive andet og mere. Samtidig bidrager afhandlingen bl.a. også med indsigt i, hvordan eksklusion og marginalisering i skolen, ikke blot får betydning i skolen, men også er noget, de unge trækkes med uden for skolen.

2

SEKULARISERING OG RELIGION: ET STUDIE I FORTÆLLINGENS NØGLE- ROLLE I FOLKESKOLENS RELIGIONS- UNDERVISNING

Af **Kirsten M. Andersen**

Afhandlingen er en undersøgelse af »Sekularisering og religion« med fokus på fortællingens nøglerolle i folkeskolens religionsundervisning. Undersøgelsen er i to dele: 1) En religionssociologisk og historiefilosofisk redegørelse for folkeskolens religionsundervisning i et nationalt og historisk perspektiv. Denne del fremlægger en undersøgelse af fortælleaktens nøglerolle i religionsundervisning i en sekulær æra. 2) I den anden del fastholdes det kulturhistoriske perspektiv på menneskets dannelse gennem en redegørelse for Paul Ricoeurs filosofiske antropologi og hans refleksion over, hvorfor filosofien har behov for at formulere en religionshermeneutik med henblik på en almen pædagogisk begrundelse for skolens religionsundervisning

Alle afhandlinger udlånes på
AU Library, Campus Emdrup (DPB).

MUSIK HAR EN VIGTIG PLADS I BØRNS LIV

Hvad betyder musik for børns udvikling og læring, og hvordan er musikkens vilkår i børns liv? Asterisk har sat musikforsker Sven-Erik Holgersen i stævne.

Af MIKKEL KAMP

Sven-Erik Holgersen, hvad kan børn lære af musik?
»Noget af det vigtigste er, at børnene oplever, de har et musikalsk fællesskab. Det er noget særligt at være sammen om musik. Det skal børnene gerne opleve tidligt for eksempel sammen med deres forældre og i daginstitutionen. Derfor bør musikalske fællesskaber

få en større plads i børns liv. At lære musik drejer sig ikke kun om at kunne spille violin som fireårig, men om at have gode oplevelser med musik sammen med andre.«

Hvad får børn ud af at øve sig på et instrument?

»Når børn spiller et instrument, bliver de klar over, at de er nødt til at fordybe sig, hvis de vil være gode til det. Det er en vigtig evne, og de vil også erfare, at oplevelsen bliver større, jo længere de kommer ind i musikken.«

Bliver børn bedre til andre fag ved at lære musik?

»Der kan laves mange analogier mellem musik og andre discipliner som sprog, bevægelse og matematik. Men oplever man, at musikken har positiv effekt på eksempelvis matematik, må man kaste et meget kritisk blik på, om det reelt er musikken, der gør udslaget. Forskningen kan ikke påvise denne direkte sammenhæng eller såkaldte transfer-effekt.«

Betyder det så, at børn ikke behøver at lære musik i skolen?

»Nej, slet ikke, men fokus bør ikke være på musikkens nyttevirkning, men på musikken selv og på læring i bred forstand. Musik bør begrundes som et æstetisk fag – ved at fremhæve musikfagets egenart og særlige kvaliteter. Musik er en anderledes og stærk udtryksform, som kan formidle mening på en særlig måde, som de fleste kan lære af. I hvert fald hvis læring forstås bredere end at blive god til dansk og matematik.«

Hvad mener du med læring i bred forstand?

»Musikken er med til at udvikle børn på mange forskellige måder. Forskning viser, hvordan indlevelse i musik involverer mange sider af os. Når børn beskæftiger sig intensivt med musik, er målet ikke nødvendigvis, at de

skal blive supermusikalske, men de kan ikke undgå at opdage andre sider af sig selv.

Musik er en stærkt identitetsskabende faktor. Derfor er det vigtigt, at børn tidligt oplever varierede musikalske udtryk, og at de beskæftiger sig med musik på forskellige måder. Hjerneforskning har også vist, at musikken involverer stort set hele hjernen. Musik hjælper os til at fastholde erindringer og til at tackle vanskelige situationer. Musik fremkalder stærke følelser, og hvis man ikke lærer at værdsætte, at musik kan have forskellige udtryk, kan det være grobund for mindre forståelse for andre mennesker.«

Hvordan står det til med musikkens vilkår i børns liv? Har børn mere eller mindre musik i deres liv sammenlignet med tidligere?

»På flere måder har danske børn gode muligheder for at spille eller på anden måde fordybe sig i musik. Alle kommuner har musikskoler, og interessen for musik kan ses for eksempel i babysalmesang i folkekirken, som har boomet de seneste år. Virkeligheden består dog ikke kun af glade toner. I 2010 dokumenterede forskningsrapporten 'Musikfaget i undervisning og uddannelse', at musikundervisningen – efter at have været i generel vækst siden 1970 – ved årtusindeskiftet begyndte at gå den modsatte vej i både skoler og på pædagog- og læreruddannelsen. For femten år siden var der 135.000 elever i musikskolerne, i dag er det faldet til omtrent 100.000. På alle niveauer af musikundervisning og uddannelse af musiklærere er musikfaget blevet reduceret – fx på pædagoguddannelsen er musik ikke længere et selvstændigt fag, men indgår kun som et aspekt af et mere omfattende fag.«

»Omvendt har børn – gennem forskellige medier – fået nye muligheder for at beskæftige sig med musik. Børn har meget tidligt adgang til iPads og lignende, hvor de selv kan vælge musik, og spredningen af musik har aldrig været hurtigere end nu. Det kan inspirere til at begynde at synge og spille fx i et band, men også til at producere musik hjemme på computeren eller iPad'en, uden man behøver spille et instrument.« ■

SVEN-ERIK HOLGERSEN

Lektor og en del af forskningsprogrammet Fagdidaktik ved Institut for Uddannelse og Pædagogik, hvor han også er koordinator for kandidatuddannelsen i Didaktik Musikpædagogik. Han deltog i 2014 i udarbejdelsen af Nye

Fælles Mål for musik i folkeskolen og arbejder i øjeblikket på en bog om børns musikalske og æstetiske praksisser.

NÅR LEG ER ÆSTETISK LÆRING

Æstetisk læring er også, når børnene er fordybet i leg. Projekt 'Mere æstetik i børnemiljøer' undersøger rammerne for æstetisk læring i daginstitutioner.

Af MIKKEL KAMP

Pædagoger skal inspirere og støtte børn i at udtrykke sig, så børnene gennem æstetiske læreprocesser blandt andet bliver klogere på sig selv. Det mener pædagog Trine Bangsgaard. Hun er ved at afslutte udviklingsprojektet 'Mere æstetik i børnemiljøer' i fire af seks afdelinger i Trøjborg Dagtilbud i Aarhus. Her fokuserer hun på at forbedre rammerne og vilkårene for æstetiske læreprocesser, som i højere grad handler om leg end om plads til udfoldelse og smukke malerier.

»Det æstetisk skabende er en særlig erkendelsesform. Man lærer om sig selv og verden, men også om sig selv som en del af verden. Pædagogisk handler det om at have større fokus på en tilstand af flow, hvor børnene glemmer tid og sted,« siger Trine Bangsgaard.

Derfor handler hendes arbejde i høj grad om pædagogens rolle i børnenes leg.

»Pædagogen kan fungere som inspirator for børnene. Hun kan være medskabende i forhold til, at børnene oplever nærvær og fordybelse i legen, men det er en vekselvirkning, for den voksne kan ikke deltage på lige fod med børnene. Derfor skal hun vide, hvornår hun skal trække sig,« fortæller Trine Bangsgaard.

Den slags fordybelse oplevede tre drenge en dag i institutionen, hvor Trine Bangsgaard arbejder. En af drengene er meget impulsstyret og har ofte svært ved at indgå i lege med de andre, og derfor har pædagogerne fokus på, at han skal træne sine legekompetencer. Denne dag satte en pædagog en ramme for de tre drenges leg. Hun tog dem med i puderummet, hvor drengene gerne ville lege med biler, og fordybde sig i deres leg i tre kvarter. Det første kvarter

talte de ikke sammen, men var opslugt af legen, hvor de afkodede og afstemte hinandens handlinger og udtryk uden verbal kommunikation.

»Herefter fortsatte legen mod et dramatisk klimaks, hvor der var plads til alle tre drenges tydelige stemmer i den videre udvikling af legen. De blev hver især værdifulde medskabere af legen. Drengen, der normalt havde svært ved at lege med de andre, glemte sig selv. Han kom i flow,« siger Trine Bangsgaard.

Færdigheder giver muligheder

Som en del af projektet har Trine Bangsgaard undersøgt, hvad hendes kolleger i dagtilbudets fem afdelinger forstår ved et æstetisk børnemiljø. De fleste gav udtryk for, at det handlede om discipliner som at male, spille musik og arbejde med ler. Trine Bangsgaard er delvis enig.

»Musik, billedkunst og så videre er også æstetiske læreprocesser, men musik kan også bare være musik, uden det er en æstetisk læreproces. Lærer et barn bare en bestemt rytme og ikke mere, er det ikke æstetisk læring. De skal kunne bruge det som deres eget og udtrykke sig,« siger Trine Bangsgaard og tilføjer, at det ikke betyder, at børnene ikke skal lære at spille rytmer eller blande farver.

»De skal lære færdighederne, fordi de er grundlaget for at kunne udtrykke sig.« ■

TRINE BANGSGAARD

Trine Bangsgaard er pædagog og cand.pæd.soc. med speciale om æstetik i børnemiljøer. Hun arbejder som pædagog i Trøjborg Dagtilbud i Aarhus, hvor hun er i gang med et udviklingsprojekt for BUPL om æstetik i børnemiljøer.

PRO ET CONTRA

Ja eller nej. For eller imod. Asterisk sætter i hvert nummer to markante stemmer over for hinanden. Denne gang spørger vi kunstner Bjørn Nørgaard og professor Niels Egelund, om vi skal skrue op for kunst og kreativitet i uddannelserne.

De musisk-æstetiske fag er under pres, både i folkeskolen og på ungdomsuddannelserne.

Men bør den frie kreativitet fylde mere i børn og unges uddannelse?

JA, mener billedkunstner BJØRN NØRGAARD, for vi undervurderer kunstens potentiale.

NEJ, siger professor NIELS EGELUND, ikke på bekostning af den faglige oprustning inden for læsning, matematik og naturfag.

Af SIGNE LØNTOFT

BJØRN NØRGAARD

JA TIL MERE KREATIVITET

»Man lærer sig selv at kende i kunsten«

Hvor stor en del af skolens fag burde være kunstneriske? «Når jeg bliver undervisningsminister, skal 25 procent af skolens fag være kunstneriske, hele vejen op igennem skolesystemet.»

Er de æstetisk-musiske discipliner under pres i uddannelsessystemet?

»Ja. Men det er hele den æstetiske og musiske tilgang til tilværelsen. Som verden ser ud lige nu, har man politisk besluttet sig for, at begreber relateret til produktion, arbejde og vækst er de eneste, der tæller. Og så har politikerne fået den opfattelse, at man kan kalkulere sig frem til, hvad man skal gøre inden for uddannelse for at få det optimale ud af de kommende tandhjul i produktionsapparatet, så vi kan få så meget som muligt ud af deres arbejdskraft og øge konkurrenceevnen. Her kan fag som billedkunst ikke rigtig følge med, for det er ikke et fag, der kan målstyres til at medføre en eller anden rationel gevinst.»

Står det æstetiske i modsætning til det anvendelige?

»Ja, æstetikken ligger ud over nytten, for idet noget bliver nyttigt, kommer egeninteressen på spil. Egeninteressen og det skønne er to forskellige ting. Det skønne findes i en erkendelse af, at der eksisterer nogle fællesmenneskelige værdier uden for os selv. Det er dem, kunstneren er medskabere af. Desuden er det meget vigtigt, at den kunstneriske proces ikke skal føre til noget bestemt. Det kan være, den fører til noget, men det er ikke sikkert. Det er et sats.»

Hvorfor er det i dine øjne vigtigt med de æstetisk-musiske fag?

»Kunst kan forandre verden, fordi kunst kan forandre det enkelte menneske – og forandring bæres igennem af enkelte mennesker.«

Billedhugger Bjørn Nørgaard

»Hvis vi fratager børn de æstetiske fagområder i undervisningen, slår vi det her samfund ihjel.

I fag som billedkunst, men også musik og det nye håndværk og design, lærer vi gennem egne erfaringer at danne os en virkelighedsopfattelse. Det er en frisættende kraft. Vi bruger os selv – vores øjne, vores hænder, vores tale, vores hjerte i forhold til hænderne – og lærer den vidunderlige computer, vi selv er, at kende. Samtidig lærer vi, hvordan vi kan overføre vores erfaringer med os selv til andre

områder af tilværelsen. Det kan man ikke lære ved at læse i en bog eller regne. Det lærer man ved at spille og male og høvle og sy.»

Men kunne man ikke argumentere for, at denne almindelse lige så vel kunne udfolde sig uden for uddannelsessystemet?

»Nej, for samtidig har hvert enkelt fagområde sin egen faglighed. I forhold til billedkunst kan jeg for eksempel sige, at verden aldrig har været mindre sanselig. Vi bevæger os rundt i et miljø, langt fra naturen, og mange mennesker kigger på skærme de fleste vågne timer. Derfor er selve arbejdet med materialerne en kærtkommen lejlighed til at komme ud af hjernens tænkning og ned i kroppen. Desuden mangler vi at lære at se. Vi kan naturligvis se, fysiologisk, men dét at se handler også om at tilegne sig en kulturfortælling.»

Kan du give et eksempel?

»Vores kultur er ekstremt visuel. Hvis børn og unge ikke lærer at dechifrere alle de tegn og billedindtryk, vi bombarderes med, bliver de lette ofre for dem, der gerne vil sælge noget eller overtale til noget. Kritisk stillingtagen er en grundstøje i det moderne demokrati, men vi kan kun være kritiske, hvis vi kan gennemskue de billeder, vi møder. Det gælder helt basalt, hvad angår billedanalyse, men det gælder også den udbredte holdning, at lærere eller andre voksne bør undgå at præge unge mennesker. Det er i mine øjne en helt forkert tankegang. Hvis vi forsømmer at viderebringe vores værdier og holdninger til de unge, overlader vi scenen til markedet. Så bliver det McDonald's eller Lalandia, der præger dem og giver dem værdier. «

Er der også en moralsk dimension – gør æstetik os til bedre mennesker?

»Ja. Det æstetiske handler om det skønne. Det skønne er det sande. I den moderne ver-

den er det ikke altid, at det sande, som er det skønne, opfattes af samfundet som det skønne

Det skønne er jo ikke det pæne. Det skønne er det sande aftryk af verden. Og det er naturligvis ikke absolut. Det skal opfattes som et subjektivt aftryk af noget meget personligt, nemlig vores virkelighedsopfattelse. Det æstetiske er en mulighed for at give det et sprog.«

I dag defineres de æstetisk-musiske fag ofte som en slags hjælpefag, der skal tjene til at gøre eleverne dygtigere i de andre fag. Sang lærer børn sprog og litteratur, billedkunst kan fremme innovation og så videre. Hvad er din holdning til denne tendens?

»Jamen, vi lever i et velfærdssamfund, og naturligvis skal man legitimere, at man vælger at bruge tid og penge på kunst eller på musik. Men den generelle tendens til, at man argumenterer for fagene ud fra deres positive indflydelse på andre fag, er med til at marginalisere de æstetisk-musiske fag. Der er meget snak om, at frie udfoldelser kan være godt for innovationen og den slags. Det er sikkert helt rigtigt, men det er uholdbart i længden, at man skal påvise, at det vil kunne ud i vækst på lang sigt, hvis lille Peter får lov at sidde og tegne på sit værelse.«

Men kan kunst fremavle den nytænkning og innovation, der er enhver politikers hede drøm?

»Ja. Fornylelse kommer ofte fra de kreative ildsjæle. Derfor er forudsætningen for, at samfundet er rigt, at det er generøst. Udvikling kan kun finde sted i et generøst samfund. Alternativet er et bogholdersamfund, og det eneste, der kommer ud af det, er flere bogholdere. Kunst kan forandre verden, fordi kunst kan forandre det enkelte menneske – og forandring bæres igennem af enkelte

»Den kunstneriske proces skal ikke føre til noget bestemt. Det kan være, den fører til noget, men det er ikke sikkert. Det er et sats.«

Billedhugger **Bjørn Nørgaard**

mennesker. Det er jo ikke altid dem med de høje karakterer i de boglige fag, der kommer med nye idéer, for de er skolede i en bestemt måde at tænke på. Vi har brug for nye måder. Men det kræver indsigt, lidenskab og en optagethed – at et menneske dykker ned i et felt. Det opstår som regel, når noget er tæt på en grænse. Ingen troede på, at man kunne bygge en så stor vindmølle, før Tvind kastede sig over projektet. På den måde var Tvind forudsætningen for hele det danske vindmølleeventyr, men det kunne man ikke have planlagt i forvejen.«

BJØRN NØRGAARD

Billedhugger, grafiker og performancekunstner. Var i 1960'erne en af de ledende kræfter i Eks-skolen. Blev i 1970 landskendt for en hesteslagting, som fandt sted i forbindelse med udstillingen Tabernakel på Louisiana og var en protest mod Vietnamkrigen. Nørgaard har også skabt 17 gobeliner over Danmarks historie, ophængt på Christiansborg. Han har modtaget Thorvaldsen Medaillen, Den Europæiske Kulturpris og er Ridder af Dannebrog.

Hvor stor en del af folkeskolens fag burde være kunstneriske?

»Jeg synes, der er en udmærket fordeling.«

Hvad er de æstetisk-musiske fags rolle i skolen?

»Fag som billedkunst og musik, men også håndværk og design og madkundskab har betydning på flere måder. For det første kan eleverne udvikle kompetencer som kreativitet og håndens kompetence. For det andet giver de et break i skoledagen, og det kan være tiltrængt for de elever, der ikke er så bogligt stærke. Formålet med de ekstra lektioner efter folkeskolereformen var jo netop også, at der nu blev bedre muligheder for at skabe afveksling.«

Flere rapporter har anbefalet, at Danmark styrker de æstetisk-musiske fag for at opnå bedre PISA-resultater, idet fagene understøtter læring i PISA-fagene. Danmark er også bagud i forhold til at prioritere de kreative fag i forhold til vores nabolande. Hvorfor har man hørt så lidt til disse fag i forbindelse med folkeskolereformen?

»Man kan jo ikke have fokus på alt, og reformen har først og fremmest skullet give fag som dansk, matematik og naturfag et boost. Når det er sagt, har reformen netop en indbygget fleksibilitet med den understøttende undervisning, og det er netop nogle lektioner, der skal rumme den tværfaglige og kreative undervisning og også gerne elementer fra de æstetisk-musiske fag. Det er også her, skolerne har fået bedre muligheder for at skemalægge tid til ekskursioner ud af huset, så man kan besøge museer eller udøvende lokale kunstnere.«

NIELS EGELUND

NEJ TIL MERE KREATIVITET

»Der er ikke nogen modsætning mellem målstyring og kreativitet«

Har kunst og musik et formål i sig selv ud over at understøtte læring i de andre fag?

»Ja, det er noget med at få åbnet øjnene for en dannelses-tradition. Det har især betydning for elever, der kommer fra miljøer, hvor der ikke er tradition for, at man spiller klaver eller går på kunstmuseum. De møder måske slet ikke kunst, hvis de ikke støder på det i skolen. Jeg husker, da jeg selv fik tegning i 3. klasse, og læreren tog os med ind på Odense Stiftsmuseum for at se en udstilling af Emil Nolde. Det var en kæmpe oplevelse.«

Forskellige undersøgelser har peget på, at de musisk-æstetiske fag har været under pres i det sidste årti, blandt andet kom der for et par år siden en rapport, der viste, at undervisningen i musik var kraftigt reduceret i både folkeskole og gymnasium. Nedprioriteres disse fag på grund af den aktuelle skolepolitik's fokus på målstyring?

»Nej, det tror jeg ikke. Det er sådan noget, der drages frem af dem, der generelt er imod målstyring i uddannelsessystemet. Der er imidlertid ikke nogen modsætning mellem målstyring og kreativitet. De kreative fag har også mål. Faktisk er min største bekymring omkring de æstetisk-musiske fag, at når der

»De kreative fag har også mål. Faktisk er min største bekymring omkring de æstetisk-musiske fag, at når der ikke er nogen mål med dem, tager man dem ikke alvorligt. **Så risikerer vi, at det bliver en slags frikvarter, hvor der ikke er nogen kvalitetskontrol.**«

Professor Niels Egelund

ikke er nogen mål med dem, tager man dem ikke alvorligt. Så risikerer vi, at det bliver en slags frikvarter, hvor der ikke er nogen kvalitetskontrol. Derfor er mit bedste bud på årsagen til, at fag som musik og billedkunst er under pres, at der har manglet linjefagsudannede lærere i fagene. Det har nogle steder givet fagene en slap identitet, hvor der er for meget tidsspilde.«

Kan vi gøre mere for at fremme de kompetencer, som de musisk-æstetiske og praktiske fag giver?

»I dag har man især de kreative og praktiske fag i indskolingen og på mellemtrinnet. Måske er det en fejl, at man ikke har for eksempel håndværk og design i overbygningen. For nogle af de praktisk orienterede elever ville det måske betyde, at de ikke følte sig så fremmede over for den type arbejde, når de

skal vælge uddannelse. Man kunne måske også være bevidst om at integrere nogle af de praktiske fag i de øvrige fag eller i den understøttende undervisning på overbygningen.«

Hvorfor skal fagene integreres i andre fag frem for selv at fylde mere på skemaet?

»De kunstneriske fag er jo en slags dannelsesfag, der er med til at formidle den kulturarv, vi er rundet af. Vi sang morgensang i min skoletid, og selvom jeg aldrig har haft en tone i livet, var det da med til at give mig et forhold til den danske sangskat. Men jeg mener, at kunst og musik i høj grad kan integreres i de eksisterende fag. Hvis man synger i kristendomsundervisningen, skulle sangen gerne lægge sig i relation til det, man ellers beskæftiger sig med. Hvis man ikke er glad for at synge, kan 45 minutters sang være lang tid, så det er fint at få det spredt ud i de forskellige fag. Jeg er for eksempel selv glad for at slippe for at synge i større målestok, men jeg kan da godt være med på en fællessang, når jeg er ude at holde foredrag.« ■

NIELS EGELUND

Professor og direktør for Center for Strategisk Uddannelsesforskning ved Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU). Har ledet den danske del af den internationale PISA-undersøgelse. Egelund er en hyppigt brugt kommentator og debattør om skoleforhold i medierne. Medlem af Skolerådet og Ridder af Dannebrog.

En åben *invitation* til at blive en anden

Tidens mest påtrængende opgave er at udvikle følelserne, mente den tyske digter Friedrich Schiller på tærsklen til 1800-tallet. Siden er der tænkt mange tanker om, hvad æstetik er og kan.

Lektor JØRGEN HUGGLER og lektor STEEN NEPPER LARSEN tager os på **æstetisk historievandring** og peger på, hvad pædagogikken kan lære af æstetikken.

Af CARSTEN HENRIKSEN

Frihedsrusen fra Den franske revolution i 1789 slog om i blodrus. I stedet for frihed, lighed og broderskab fulgte rædselsperioden med henrettelser og nyt tyranni. Mennesket var åbenbart ikke modent til at forvalte friheden – eller manglede i hvert fald institutioner til det. Den æstetiske opdragelse skulle få moralsk fornuft og sanselig naturlighed til at gå op i en højere enhed.

Vejen til hovedet må derfor banes gennem hjertet, hedder det i Friedrich Schillers breve om »Menneskets æstetiske opdragelse« fra 1795.

»Schillers æstetik er udtryk for en revolte mod det rationalistiske og kropsløse oplysningsbegreb. Æstetisk opdragelse handler hos Schiller om at udvikle det rige, sansende, tænkende, levende, følede og sociale men-

neske – det hele menneske ville vi kalde det i dag.« siger Steen Nepper Larsen.

Kun gennem skønheden kan man vandre til friheden, lyder en anden af Schillers mange retoriske punchlines. Og Schiller er da heller ikke udelukkende optaget af æstetikken for æstetikken egen skyld. Den er vejen til at realisere et projekt om frihed, som imidlertid er mere etisk end politisk.

»Det er erfaringerne med den franske revolutions forsøg på i et tigerspring at realisere friheden og gennemtvinge en ny moralsk orden, som får ham til at pege på det æstetiske som et nødvendigt formidlingsled. Men Schiller gør det, som andre dannelsesteoretikere også har en tendens til – at underordne æstetikken menneskets karakterdannelse. Det æstetiske repræsenterer ganske vist en særlig legedrift i mennesket, men bliver alligevel underlagt en funktion – at gøre mennesket modent til frihed. Æstetik handler imidlertid ikke kun om sansning, men også om skønhed

---

»Det særlige ved æstetiske læreprocesser er, **at det ikke på forhånd er bestemt, hvad de betyder eller skal bruges til.**«

Lektor **Steen Nepper Larsen**

og kunst, om kreativitet og tekniske færdigheder – og om begrebslig erkendelse,« pointerer Jørgen Huggler.

Æstetik er et begreb, der kan betyde en hel del. Det klinger af kunst og skønhed, men betyder oprindeligt sansning og har desuden med kreativitet, tekniske færdigheder og begrebslig erkendelse at gøre. Den filosofiske æstetik opstår som selvstændig disciplin

i første halvdel af 1700-tallet hvor kunsten ophører med først og fremmest at tjene religiøse, politiske eller sociale formål. Siden da har den filosofiske æstetik forsøgt at sætte den æstetiske erfaring på begreb.

Sansningen sættes på plads

I første omgang ved at forsøge at finde den rette hylde til æstetikken i de store filosofiske systemer i slutningen af 1700-tallet og begyndelsen af 1800-tallet. Æstetik kommer fra det græske 'aisthesis' og betyder egentlig en erkendelsesmæssig tilgang til virkeligheden, skænket af sanserne.

»Æstetik bliver den særlige erkendelsesform, der beror på sanselighed. Æstetikken bliver nu indforskrevet i de filosofiske systemer, der mangler at gøre rede for sanselighedens bidrag til vores erkendelse. Mennesket er ikke kun et rationelt væsen med forstand, og de filosofiske systemer vil begrunde det hele – derfor må de også kunne rumme mennesket som sansende og følende væsen,« siger Steen Nepper Larsen.

»Æstetik bliver her forbundet med skønhed. Filosofien har traditionelt skelnet mellem det sande, det gode og det skønne. Den objektive videnskab giver os sandhederne, etikken, og politikken udlægger, hvad der er godt at gøre, og kunst – og i bredere forstand æstetikken – giver os skønheden. Men det æstetiske byder på en meget rigere problematik end skønhedsidealer«, fremhæver Steen Nepper Larsen.

»Med idéen om 'aisthesis', hvor mennesket ikke blot tænker og handler, men også er i verden med sine kropslige erfaringer, bliver denne tredeling uholdbar. Æstetik handler også om, hvordan man kan kvalificere tænkning ved hjælp af sanselighed – og omvendt, hvordan tænkning kan have en sanselig side,« siger Steen Nepper Larsen.

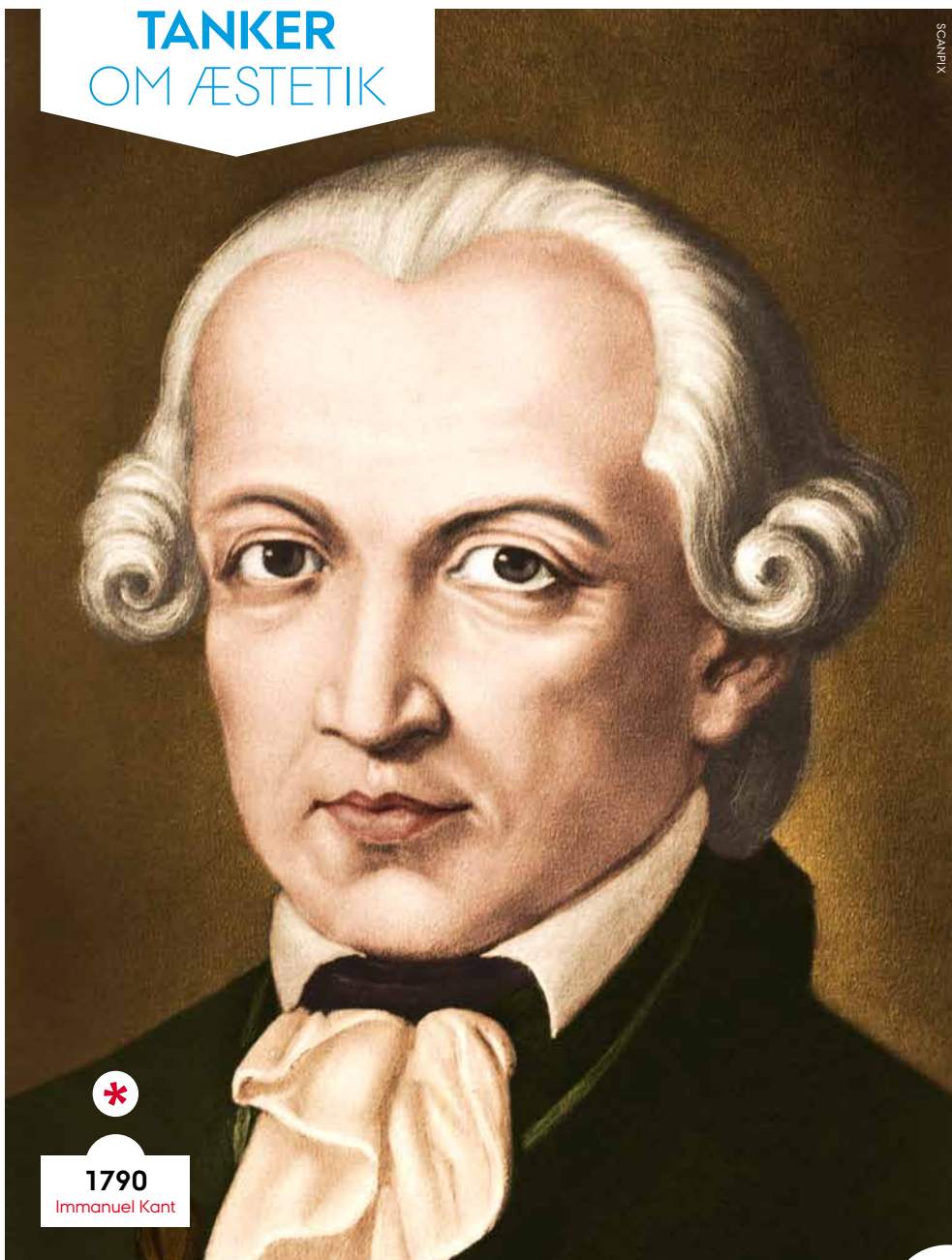
Æstetik drejer sig altså om vores måde at sanseoplevelse verden på, og om hvilken betydning vores sanseoplevelser har. Måden vi sanser på er dog ikke givet én gang for alle.

»Sansningen kan udvikles eller afstumpes af ydre omstændigheder. Den formes i og af kulturen. Det blik, mennesker ser med, og det, som de er i stand til at høre og sanse, formes af deres omgivelser og betingelser,« siger Jørgen Huggler.

I vores omgivelser finder vi bl.a. vores uddannelsesinstitutioner, og ifølge Steen Nepper Larsen sker der i dag en instrumentalisering af det æstetiske i pædagogikken.

»Vi kalder undervisning i bevægelse for understøttende. Eleverne løber en tur eller ser på naturen, og så er de klar til at præstere bedre i dansk og matematik. De æstetiske >

TANKER OM ÆSTETIK

1790

Immanuel Kant

1750-58

A. G. Baumgarten (1714-62) udgiver 'Aesthetica' og grundlægger dermed den filosofiske æstetik. Målet er at rehabilitere vores sanselighed og sensibilitet i kølvandet på rationalismen og begribe og systematisere deres bidrag til erkendelsen i forhold til vores øvrige erkendevner. Baumgarten brugte første gang begrebet æstetik i 1735.

1790

Immanuel Kant (1724-1804) udgiver 'Kritik af Dømmekraften', hvor refleksionen over den æstetiske erfaring tjener et systematisk formål: at være forbindelse mellem den teoretiske fornuft, som vi erkender den empiriske virkelighed med, og den praktiske fornuft, med hvilken vi indser de moralske sandheder. Det æstetisk skønne sætter

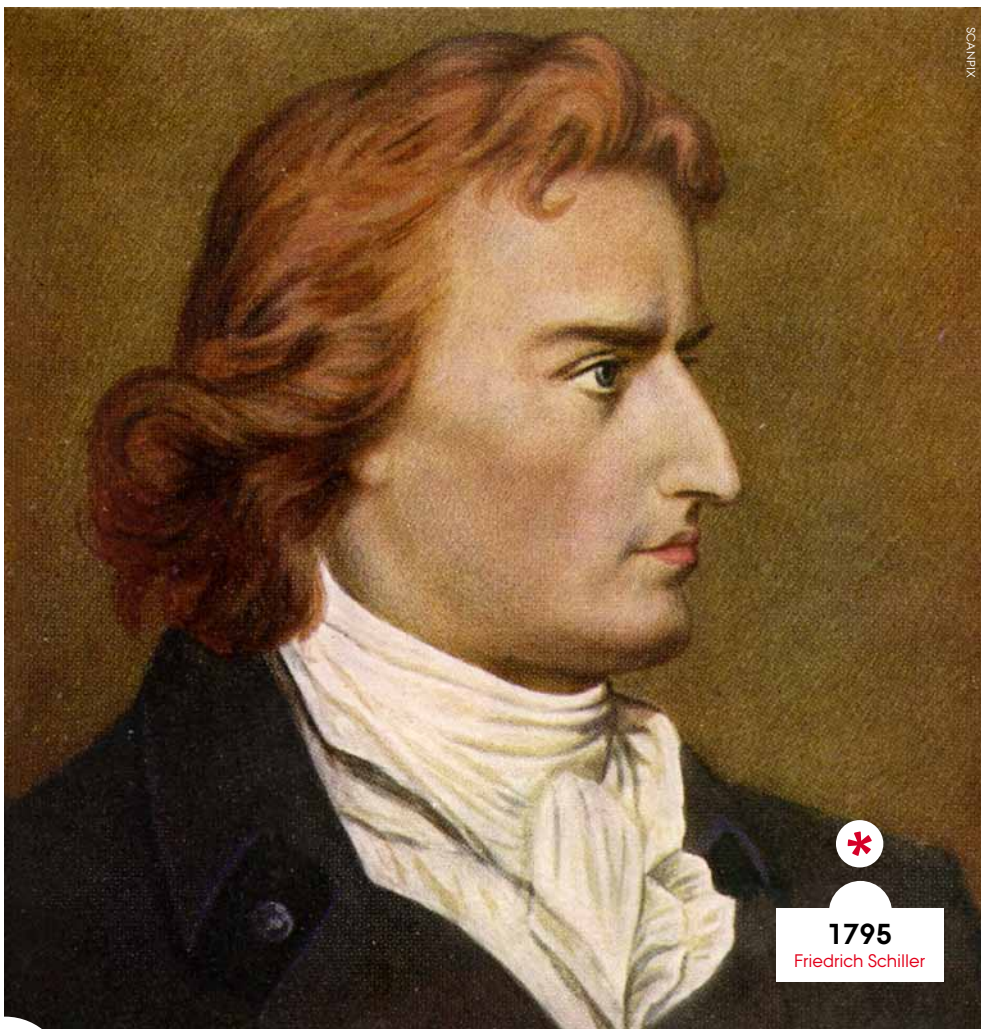
et spil i gang mellem vores indbildningskraft og vores forstand og vækker derved i udgangspunktet et desinteresseret behag, uden at der kommer nogen bestemt erkendelse ud af det. Kunst kræver derimod en refleksion, som er modnet kultu- relt i forhold til idéer.

1795

Friedrich Schiller (1759-1805) udgiver 'Menneskets æstetiske

opdragelse', som skal bygge bro mellem den empiriske verden, vi kender i dens bundethed til naturens kausalitet, og det frihedens rige, vi ud fra moralske begreber bør realisere. Opdragelsen skal føre til frihed – gennem udvikling af de menneskelige anlæg for sansning, forståelse og fornuft samt indsigtfuld evne til følelse og handling.

Fortsetter

1795
Friedrich Schiller

1835

G. W. F. Hegels (1770-1831) forelæsninger over æstetik udgives. Hos Hegel er æstetik 'de skønne kunsters filosofi'. Kunst ses som en bestemt form for objektivering eller udtryk for den menneskelige bevidsthed eller ånd, men har her en funktion som et medium, hvori sandheden viser sig, der også tilkommer religionen og senere videnskaben og filosofien. Hos Kant har det naturskønne primat frem for kunsten, men hos Hegel »når det naturskønne ikke det kunstsønne til sokkeholderne«. Det artificielle er den virkelige væren og

repræsenterer menneskets frisættelse fra naturen, hvor ånden frigør sig fra stoffet.

1960

Hans-Georg Gadamer (1900-2002) udgiver 'Sandhed og Metode'. I hans filosofiske hermeneutik bliver den æstetiske erfaring paradigmatiske for det menneskelige grundvilkår som fortolkende væsen. Et kunstværk er ikke fortrinvis udtryk for et indre, psykisk liv eller genstand for subjektiv æstetisk bedømmelse, men et sted, hvor der gøres krav på at meddele os sandheden om noget. Men denne sandhed kan vi kun forstå

gennem fortolkning, og når vi fortolker, gør vi det ud fra en horisont, der er formet af historien – herunder kunstværkernes virkningshistorie. Det æstetiske værk er altså en åben invitation til at tilegne os det gennem fortolkning, men en fortolkning, i hvilken vi overskrider os selv, fordi vi er åbne for, hvad værket vil sige os.

1970

Th. W. Adornos (1903-69) 'Æstetisk teori' udgives posthumt. Vores æstetiske erfaring er formet. Det er ikke bare det landskab, vi kigger ud på, der er formet af menneskeligt arbejde, det er også de øjne, vi ser med, og de kategorier og begreber, vi bruger. På samme måde har kunsten allerede samfundet i sig, samtidig med at den som autonom prøver at frigøre sig fra samfundet for at kunne udgøre en autentisk kritisk instans. Becketts dramaer og Schönbergs tolvtonemusik er autentiske, fordi de med deres formsprog rammer tonen i det moderne samfund – og modsiger den. Men samtidig er Adorno optaget af det naturskønne: I kunsten søger vi at fastholde det skrøbelige i skønheden; men selve den skrøbelige flygtighed og forsvinden ved det naturæstetiske viser, at vi aldrig kan eje den.

kvaliteter bliver instrumentaliseret. Men det er en misforståelse at reducere æstetik til redskab for faglige læringsmål, når den æstetiske erfaring i sit væsen drejer sig om at blive bedre til at sanse og tænke og til at lade sig ægge og rive med af begivenhedens kraft,« siger Steen Nepper Larsen.

Jørgen Huggler peger på, at undervisningen i billedkunst og musik i dag ligger i de første fem-seks skoleår. »Den kreative frembringelse betones, men også analyse og kommunikation og samarbejde med lokale kulturinstitutioner. Det er positivt, men på de højere klassetrin er der ud over litteratur i danskfaget kun lidt plads til bevidst og reflekteret omgang med f.eks. kunst og musik,« pointerer Huggler.

Lad dig anfægte

Hvor den filosofiske æstetik omkring år 1800 var fokuseret på at give en udtømmende forklaring på de æstetiske fænomener, er den i det 20. århundrede mere optaget af deres uforklarlighed og særlige dynamik. For de tyske filosoffer Th. W. Adorno og H.-G. Gadamer er der noget på spil i kunsten, der gør, at ingen én gang for alle kan tage patent på, hvad den betyder. Den filosofiske æstetik bakser med det paradoks at skulle begribe de erfaringer, der ikke kan sættes på begreb, men som dog kalder på tanke og viden.

»Midt i den sædvanlige virkelighed møder man i kunsten noget, der ikke forholder sig til hverdagens realitet på en umiddelbart genkendelig måde. Kunsten kan være den levede virkeligheds sandere udtryk eller en fiktion, der kan referere til en anderledes, ja måske endog en bedre verden. Den æstetiske distance til den empiriske virkelighed og til forskellige etiske eller politiske opfattelser af, hvordan den burde være, er vigtig i pædagogisk henseende. Både som mulighed, fordi det æstetiske – herunder kunstens verden – med denne distance udgør en mulig kritisk instans. Men også som problem. For en pædagogisk tænker som Rousseau kunne æstetikken anrette ulykker – så som at sætte ideer i hovedet på folk, der ikke er realitetsforbundne, eller præsentere barnet for følelser, det ikke er modent til,« siger Jørgen Huggler.

For både Adorno og Gadamer er det særlige ved kunstværker og andre æstetiske fænomener, at de aldrig holder op med at anfægte os, og at vi derfor aldrig bliver færdige med at fortolke dem.

»Hvis du lader dig tiltale af kunsten, og hvis du lader dig anfægte af den, kan du komme til at give en hidtil uhørt fortolkning af den. At der på den måde kan dukke noget hidtil ukendt op i kraft af den æstetiske erfaring,

viser ifølge Adorno, at der altid er 'et mere' ved tingene, der kan påkalde sig vores opmærksomhed. Det er en stærk måde at tænke på – og i direkte kontrast til læringsmål, pensum og elevplaner, der bygger på den forkerede præmis, at man rationelt kan forudse, hvad undervisning og læring vil ende med og drejer sig om, før man går i gang med det,« siger Steen Nepper Larsen.

Invitationen til fortolkning

Ifølge Kant var den æstetiske erfaring kendetegnet ved en oplevelse af 'formålsmæssighed uden formål'. Æstetiske fænomener udtrykkes med andre ord en stræben – men ikke efter noget bestemt. Og tilsvarende er det ifølge Steen Nepper Larsen en misforståelse, hvis vi møder æstetiske fænomener med spørgsmålet om, hvad vi skal bruge dem til. Æstetiske læreprocesser er nemlig ikke først og fremmest at lære noget bestemt ved hjælp af æstetik.

»Gennem æstetiske erfaringer kan mennesket udvide sin kropslige og tækningsmæssige syntese. Det særlige ved æstetiske læreprocesser er, at det ikke på forhånd er bestemt, hvad de betyder eller skal bruges til. De skal snarere forstås som åbne invitationer til at sanse og fortolke, uden at det er fastlagt hvordan eller hvorfor,« siger Steen Nepper Larsen.

Vores sansende og fortolkende omgang med æstetiske fænomener er nemlig ikke styret af de intentioner, der måtte ligge bag dem. Selvom et kunstværk skulle udspringe af en intention om at ville noget bestemt med det, er det særlige ved kunsten, at den hæver sig over intentionerne.

»Jo mere fuldkomment et kunstværk er, jo mere falder intentionerne bort fra det,« siger Adorno. Men det gælder for alle æstetiske fænomener, at de ikke kan reduceres til intention,« siger Steen Nepper Larsen.

Kunstværket er dog eksemplarisk for den æstetiske erfaring. Og ifølge Hans-Georg Gadamer hermeneutiske filosofi besidder kunstværket en kraft til at rive os med.

»Hvis vi åbner os for kunstværker, kan vi blive revet med og kommer ind i deres virkekreds. Men i det øjeblik vi gør det, kaster vi også noget tilbage på kunsten. Det er ikke kun os, der bliver præget af kunsten. Gennem vores oplevelse og fortolkning af kunstværket præger vi også dét, så det ikke længere betyder det samme som før,« pointerer Steen Nepper Larsen.

Den æstetiske erfaring er hos Gadamer udtryk for et grundvilkår ved menneskets væren i verden: At vi hele tiden forholder os fortolkende til hinanden og til kulturelle overleveringer i bredeste forstand. Gennem

disse fortolkningsmøder bliver vi selv nogle andre, end vi var før, ligesom den kulturelle overlevering kommer til at betyde noget nyt. Ifølge Steen Nepper Larsen er det værd at huske på, når vi taler om æstetiske læreprocesser. Han mener, vi har brug for et didaktisk ideal om gådefuldhed.

»Læreprocesser bør stile efter en tredobbelts overskridelse. Stoffet må ikke være det samme, efter der er blevet undervist i det. Det indskrives sig i historien med en ny kraft, fordi det har fået en ny fortolkning af læreren og eleverne eller de studerende, der har mødt det med deres horisont om, hvordan det er at være ung i 2015. Samtidig skal undervisningen i stoffet invitere dem til selvoverskridelse, så de transformeres til at blive nogle andre, end de var før. Læreren skulle også gerne blive en anden og ikke vide præcist, hvad undervisningen ender med. Hvis vi altså tænker læreprocesser i et æstetisk spejl, betyder det, at de er ukomplette og aldrig fikserbare,« siger Steen Nepper Larsen.

Den gådefulde æstetik

Det æstetiske udfordrer rationaliteten. For Platon er kunstens forhold til sandheden og dens virkninger på sindet vigtige spørgsmål. Kunsten fascinerer og kan tjene et opdragende formål. Men samtidig overvejer han, om digterne bør udelukkes fra idealstaten, fordi de kan lede os på afveje i forhold til at blive fornuftige og få sand indsigt. Schiller satte sin lid til æstetikken som opdrager for fornufte, der var blevet tyrannisk. Ifølge Jørgen Huggler ligger overvejelser over det æstetiskes umiddelbarhed og behov for refleksion til grund for de dannelsesidealer om æstetisk opdragelse og uddannelse, man finder i den pædagogiske filosofi omkring år 1800.

»Disse dannelsesidealer henholder sig typisk til forestillinger om at realisere det 'hele menneske', og de idéer, de bygger på, er humanitetsidealer. De er ikke tandløse i dag, men af blivende relevans. De æstetiske fag spiller en særlig rolle i dannelsesidealerne, fordi sanserne og intellektet vækkes på en anden måde end i skolens øvrige fag. De er vigtige for det enkelte menneske og for samtalen mellem mennesker, fordi de skubber grænsen mellem jeg'et og verden, og på én gang giver en nærværende oplevelse og meget at tænke over,« siger Jørgen Huggler.

For den tyske pædagogiske filosof J. F. Herbart var æstetikken vigtig for menneskets dannelse, fordi man i den æstetiske erfaring kan øve sig på at bruge sin dømmekraft. I kraft af den æstetiske distance er man ikke direkte involveret, og ens domme om, hvad der er godt og skidt, har ikke straks konse-

kvenser i det praktiske liv. Dette er en mulighed, som undervisningen har i kraft af ting, værker og kulturelle institutioner, som lærere og elever møder og studerer i fællesskab.

»Hos Herbart skal undervisningen ikke bare instrumentalisere de interesser, eleverne har i forvejen, men føre til nye interesser. Dannelsesidealet er, at når barnet engang bliver voksen og skal stå på egne ben, kan det selv tage stilling ud fra en bred forestillings- og forståelsesramme,« siger Jørgen Huggler.

Den subtile sammenhæng mellem dannelse og æstetiske erfaringer er dog altid i fare for at blive forladt. Adorno brugte begrebet halvdannelse (*Halbbildung*) om de forestillinger om musikundervisning, han stødte på som immigrant i USA under 2. verdenskrig. Eleverne skulle udvikle færdigheder, så de f.eks. ud fra de første takter i et stykke musik kunne genkende det, og det hæmmede den æstetiske erfaring.

»Jeg kan ganske vist fortælle min borddame, at jeg har styr på tingene; men Adorno kalder det sansningens regression, når den bliver fikseret som noget, der blot skal indgå i et overfladisk kulturliv uden at skaffe eftertanke og blik for kunstens modspil til kulturen og samfundet,« siger Jørgen Huggler.

Han mener vi skal passe på med overfladiske dannelses- og lærdomsidealer.

»Musik, billeder og litteratur appellerer både til selv at ville frembringe og til oplevelse og tænkning. Man kommer let til for nøgternt at sige: 'Hvad har børnene lært her?' – men glemmer at spørge, om de er blevet sanseligt og intellektuelt rigere af det. Æstetisk opdragelse indeholder et 'mere' med hensyn til færdigheder, viden og forståelse. Sansning hører sammen med refleksion og tænkning, og den æstetiske opdragelse skal styrke sammenhængen mellem dem, men også udvide færdigheder og teknikker, som børnene ikke lærer i andre fag. Æstetiske læreprocesser bør altid være udvidende og forbundet med idealer om skønhed, lykke, sandhed eller frihed,« slutter Jørgen Huggler. ■

JØRGEN HUGGLER

Lektor i filosofi på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU) i forskningsprogrammet Pædagogik og Filosofi. Han er redaktør af *Studier i Pædagogisk Filosofi*.

STEEN NEPPER LARSEN

Lektor på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU) i forskningsprogrammet Pædagogik Samtidsdiagnostik. Han virker også som forfatter, kritiker og foredragsholder.

SANSELIG UNDERVISNING

Vi kan uddanne mere hele og innovative mennesker ved at inddrage teater og billeder og derved skabe en mere sanselig undervisning,
mener lektor LOTTE DARSØ. Men det kræver ændringer i skolens DNA.

Af MIKKEL KAMP

Tvillingsøstrene Coca og Coco Peppers er blevet skoleledere på en skole, hvor eleverne er klædt i uniformer, klasseværelserne er dekorerede, så de skaber forskellige stemninger, og lærerstaben er blevet suppleret med ti performancekunstnere i anderledes tøj og tankevækkende opførsel.

Sådan så skoledagene sidste år ud på HF & VUC Fyn Odense, hvor performancegruppen Sisters Hope i 14 dage overtog styringen. Elever og lærere havde det samme skema som normalt med dansk, matematik og fysik, men lærerne arbejdede i timerne med at udvikle undervisningen ved at tilføje den en sanselig dimension.

Projektet skulle blandt andet være med til at demokratisere kunsten og det æstetiske ved at tage dem med ud af teatersale og museer og inddrage eleverne på et VUC. Samtidig er det et opgør med den herskende uddannelsestænkning.

»Der er et stort skel mellem det æstetiske og den måde, uddannelsessystemet er bygget op på. Den økonomiske dimension og oplysningstidens idealer om et rationelt intellekt er hele nutidens uddannelsessystems

DNA. Det udfordrer vi,« siger Gry Worre Hallberg, der er en af initiativtagerne til projektet. Hun var den ene af skolens to ledere i de to uger, projektet varede.

Hun ønsker et uddannelsessystem, der i højere grad udvikler hele mennesker. Og hun oplevede, at det var, hvad der skete i de to uger i Odense.

»Flere elever sagde til os, at de kunne komme i skole med hele deres selv, hvor de normalt kun viste en del af deres selv, når de var i skole. Eleverne fik andre roller og et andet værdisæt, fordi alting blev vendt på hovedet. Det har givet et stærkt fællesskab, fordi alle har fået mulighed for at møde hinanden på ny,« siger hun.

SKOLEN UDDANNER HALVE MENNESKER

Projektet i Odense er et eksempel på, at den herskende måde at drive skole på kan udfordres – og også bliver det. Sisters Hope har også mindre projekter på folkeskoler, hvor de på samme måde forsøger at gøre undervisningen mere sanselig. Det giver i høj grad mening, siger lektor Lotte Darsø fra Institut

JULIE JOHANSEN

Coca og Coco Peppers

»Den økonomiske dimension og oplysningstidens idealer om et rationelt intellekt er hele nutidens uddannelsessystems DNA. **Det udfordrer vi.**«

Medstifter af Sisters Hope
Gry Worre Hallberg

GØR-DET-SELV
Eleverne får innovationskompetencer gennem det æstetiske og sanselige. pointerer Lotte Darsø.

for Uddannelse og Pædagogik (DPU), som har forsket i og arbejdet med kreativitet og innovation i teori og praksis siden 1991.

»Det er den kreative industri, vi blandt andet skal leve af i Danmark, og faktisk er dette område et af de få, der er vokset under krisen. Hvorfor skærer vi så i de kreative fag? Innovationskompetence er fremtidens kernekompetence. Den, der kan skabe innovation, kan skabe en bedre fremtid,« siger Lotte Darsø og forklarer hvorfor:

»I dag skal børn lære om innovation i skolen. Eleverne skal selvfølgelig høre om det og lære om, hvordan man gør, men det er afgørende at prøve det selv. Innovationskompetencen kan stimuleres gennem det æstetiske og sanselige,« siger hun.

Lotte Darsø er ikke meget for, at økonomiske rationaler dominerer skoleverdenen.

»Vi skal prøve at komme væk fra, at økonomi skal styre hele verden. Alt skal ikke måles og vejes.

Det gælder om at udvikle hele mennesker. Hvis man kun er rationel og logisk, er man kun et halvt menneske,« siger hun.

SKUESPIL BLIVER TIL LÆRING

Den sanselige dimension behøver ikke at handle om store projekter, men kan tilføres ved små ændringer i skoledagen.

»Når elever laver projektarbejde og skal dele det, de har lært, med resten af klassen, skriver de det normalt ned eller fortæller det i en fremlæggelse. Men hvis de i stedet for laver små situationsspil, hvor de genopfører de situationer, hvor de virkelig har lært noget, vil både de selv og de andre i klassen huske det på en helt anden måde,« siger Lotte Darsø og tilføjer, at hukommelsen i det hele taget hjælpes på vej, når læringen involverer flere sanser.

»Hvis eleverne arbejder med historie ud fra billeder, de selv har fundet, hænger viden bedre fast. Det samme sker, når man arbejder

med visualisering, eller når elever bygger prototyper,« siger Lotte Darsø.

Hun fremhæver, at læring, der involverer flere sanser, ikke kun skal føre til, at eleverne lærer stoffet. Man skal også give plads til, at eleverne lærer noget om sig selv.

»De kan få større viden om, hvordan de selv lærer og reflekterer – og også at de lærer gennem kroppen. Vi har masser af tavs viden i kroppen, som vi henter frem, når vi skal gøre noget fysisk,« fortæller Lotte Darsø.

FÆLLES IDÉER FORTRÆNGER FACEBOOK

Øget opmærksomhed er en væsentlig gevinst ved at arbejde med sanserne.

»Mange lærere siger, at det er svært at få elevernes opmærksomhed væk fra Facebook, og hvad der ellers forstyrrer. Når man skaber noget sammen, udvikler idéer eller bruger kroppen sammen, er der en anden opmærksomhed. Det skærper evnen til at styre sin opmærksomhed,« siger hun.

Skal den mere sanselige skole blive en realitet, kræver det meget af lærerne og dem, der sætter rammerne for dem.

»Man skal støtte lærerne og give dem redskaber til at kunne indtage en rolle som facilitator i stedet for rollen som den, der ved alt. Lærerne skal ud på gyngende grund og afprøve, om de kan magte det. Der er allerede

mange, der arbejder sådan her rundt omkring, men skal der for alvor ske en ændring, skal det ikke være en eller to ildsjæle. Det skal være flere lærere med støtte fra ledelsen,« siger hun.

Lotte Darsø begræder, at der de senere år er blevet skruet ned for de kreative fag i skolen. Måske er der dog kommet nye muligheder, efter at skolereformen trådte i kraft.

»Det paradoksale er, at der lige nu til en vis grad er mulighed for at sprænge rammerne, fordi det hele flyder lidt efter reformen.

Men samtidig gør reformen og lærernes nye arbejdstidsregler, at der er meget lidt energi til at gøre det,« siger Lotte Darsø.

Lærere, der er ude efter inspiration til anderledes undervisning, kan i hele september finde inspiration i Malmø, når Sisters Hope omdanner en kulturscene til en kostskole i samme ånd som projektet i Odense. Alle – både lærere, elever, forskere og andre interesserede kan indskrive sig på skolen og dermed selv bidrage til at udvikle den sanselige læring. ■

LOTTE DARSØ

Ph.d. og lektor ved Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU). Har forsket i og arbejdet med kreativitet og innovation i teori og praksis siden 1991. Hun har særligt fokus på den menneskelige faktors betydning for ledelse og skabelse af innovation. Lotte Darsø er fagligt ansvarlig for AU og CBS' fælles masteruddannelse LAICS: Leadership and Innovation in Complex Systems.

I hvert nummer stiller Asterisk skarpt på et aktuelt forskningsprojekt fra Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet. Denne gang handler det om projektet **Technucation**.

TEKNOLOGI GØR OS RÅDVILDE

Interaktive tavler, iPads, PDA og en masse anden ny teknologi har invaderet læreres og sygeplejerskers hverdag. Invasionen foregår ofte hen over hovedet på de fagprofessionelle, for de mangler en grundlæggende forståelse af teknologi. **Konsekvensen er spildt teknologi og frustration, viser det omfattende forskningsprojekt TECHNUCATION, der står bag en ny læringsmodel for teknologiforståelse.**

Af CAMILLA MEHLSSEN

Eleverne er midt i en geografitime, og læreren vil vise, hvordan Afrika ser ud. Han står foran den interaktive tavle og burde egentlig bruge den. Men noget afholder ham fra det. I stedet griber han en tusch og tegner Afrika i hånden. Men hvorfor bruger læreren et forældet redskab, når nu skolen har investeret i smarte interaktive tavler? Et omfattende forskningsprojekt stiller skarpt på, hvad der sker, når teknologi griber ind i en fagprofession.

»Eksemplet viser, at det er et relationsforhold mellem lærer og elever, der står på spil. Det handler ikke bare om teknisk formidling af et stof. Læreren har tidligere haft dårlige erfaringer med, at teknologien har svigtet og forstyrret undervisningen, og det gør, at han er bange for, at teknologien ikke fungerer,« siger professor Cathrine Hasse fra Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU). Hun har i fem år har stået i spidsen for det strategiske forskningsprojekt *TECHNUCATION – Tech-*

nological Literacy and New Employee Driven Innovation through Education.

»TECHNUCATION viser, at relationsforhold spiller en meget større rolle, end man tidligere har regnet med. Medarbejderne har ikke fælles redskaber til at håndtere det uforudsigelige i ny teknologi, så det kan blive den personlige, dårlige erfaring, der kommer til at blive en barriere,« siger Cathrine Hasse.

Mere end kende knapperne

Projektet er nu ved vejs ende og munder blandt andet ud i en ny læringsmodel for, hvordan professionsudøvere som lærere og sygeplejersker kan tilegne sig teknologiforståelse. I projektet handler *teknologiforståelse* om mere end bare *teknologianvendelse* og simple tekniske færdigheder som for eksempel at kunne trykke på de rigtige knapper. Teknologiforståelse er kernen i TECHNUCATION og handler om at forstå, hvordan ny teknologi påvirker relationerne på arbejdspladsen: samspillet mellem kollegaer og mellem den professionelle og aftagergruppen – fx elever, patienter eller borgere.

»Man har arbejdet med teknologiforståelse siden Ruder Konges tid, men det har i høj grad været en teknisk teknologiforståelse. Med TECHNUCATION lægger vi op til, at medarbejderne skal kunne forstå, hvordan ny teknologi påvirker fagligheden og relationerne på arbejdspladsen, så de løbende i deres arbejdsliv kan tilvælge eller fravælge nye teknologier på et reflekteret grundlag,« siger Cathrine Hasse.

Gennem feltobservationer og 149 interviews med lærere, sygeplejersker, ledere og teknologikonsulenter har forskergruppen fundet frem til, at vi typisk overser eller undervurderer teknologiens indflydelse på det faglige arbejde. Det betyder, at den teknologiske invasion ofte foregår hen over hovedet på de fagprofessionelle.

»Lærere og sygeplejersker står ofte rådvilde over for nye teknologier. Mange politikere undrer sig over, at man kan investere massivt i teknologier, uden at de bliver brugt. Man sætter en masse teknologisk i gang i den offentlige sektor. Det er et kæmpe eksperiment, som er i gang med at forandre, hvad det vil

»**På min gamle afdeling har de foreslået, at vi laver sort skærm inde på stuen.** Fordi der sker det med pårørende, at de holder rigtig meget øje med, hvordan tallene er, fordi de jo indikerer for dem, hvornår deres pårørende snart vil dø. Så fokus flytter sig fra patienten til skærmen.«

Linea, sygeplejerske

»**Jeg er ikke god til at gennemskue, hvordan tingene foregår med teknologi.** Det bremser mig utroligt meget. Jeg springer ikke ud i det, jeg er lidt forsigtig. Det frustrerer mig, når jeg ikke kan få hjælp.«

Lea, lærer

»Vi var jo tvunget til at bruge det, for de fjernede vores tavler, så der var ikke rigtig nogen vej udenom. **Men altså så finder man ud af det hen ad vejen.** Det har sikkert været nemmere for nogle end andre.«

Viktoría, lærer

»Pårørende siger nogle gange, at man ikke ser patienten, når man kommer ind på stuen. **Man ser kun teknologien.**«

Nanna, sygeplejerske

»Lærerjobbet er stressende og krævende på mange punkter, **og jeg er blevet meget mere bevidst om, at man kan dokumentere sit arbejde.** Man har en elektronisk sagsmappe – det synes jeg er rart.«

Georg, lærer

»Hvis nu politikerne om to eller tre år spørger, hvad de fik for pengene, **og vi siger, at 80 % løb ud i sandet,** og det bare var et eksperiment. Altså, det er er sgu en sådan lidt frygtindgydende måde at gøre det på.«

Hanne, skoleleder

Kilde: TEKU – en model for teknologiforståelse i praksis (Upress 2015).

sige at lære. Det handler ikke kun om kognitiv læring, men også om kropslig læring, samarbejds muligheder mv. De enkelte fagprofessionelle skal lære at forstå teknologien i en sammenhæng. Det er ikke naturgivent, at teknologien er der,« siger hun.

Dinosaurer vs. digitale indfødte

I TECHNUCATION har forskerne set mange eksempler på, at lærere og sygeplejersker har svært ved at koble nye teknologier til deres praksis. Forskerne har for eksempel observeret sygeplejersker, der bruger små papirlapper, når de tager noter til patientjournaler, selv om de egentlig bør bruge en håndholdt computer (en såkaldt PDA) som digital huskeliste.

»Nogle sygeplejersker ønsker ikke at udskifte de fysiske hjælpemidler med digitale notesblokke. I løbet af dagen forbliver papiret i forlommen som en fysisk påmindelse, der ikke er i fare for at blive slettet ved en fejl,« siger Cathrine Hasse.

Læreren, der hellere vil tegne Afrika i hånden, og sygeplejersken, der foretrækker papirlapper. Er den type fagprofessionelle ikke bare udtryk for en æra, der snart er slut? Er det ikke bare et spørgsmål om tid, før papirglade fagprofessionelle går på pension, og den digitale generation kan vinke farvel til de tekniske barrierer? Så simpelt er det ikke. TECHNUCATION viser, det er en myte, at unge automatisk er bedre til at forstå teknologi end ældre. Mange tror, de fagprofessionelles alder vil ændre teknologianvendelse på arbejdspladsen, men faktisk spiller alder ikke den store rolle, viser TECHNUCATION.

»Har den nye generation nemmere ved at forstå og anvende teknologi end ældre? Nej, ikke nødvendigvis. Du kan være sindssygt dygtig til Facebook og Twitter, men uden at have en teknologiforståelse – uden at have forstået koblingen mellem teknologi og faglighed. I TECHNUCATION kan vi påvise, at det faktisk ikke er alder, som er afgørende for teknologiforståelse eller for, om du føler dig kompetent til at bruge nye teknologier professionelt,« siger Cathrine Hasse og peger på, at medarbejdere uanset alder ofte har svært ved at føle ejerskab til nye teknologier som foretrukne arbejdsredskaber.

Papir er stadig vigtigt

Projektet viser også, at teknologier som kuglepenne og papir er lige så vigtige for de professionelle arbejde som de elektroniske teknologier. Men spørger man de professionelle, hvad de forstår ved teknologi, peger langt de fleste på nye medier: 89,9 procent af de adspurgte personer i forskningsprojektet

»Man sætter en masse teknologisk i gang i den offentlige sektor. **Det er et kæmpe eksperiment, som er i gang med at forandre, hvad det vil sige at lære.**«

Professor Cathrine Hasse

henviser til strømbaseret teknologi såsom computere, mobiltelefoner og interfaces.

»Mange filosoffer vil sige, at teknologier er redskaber, der forbedrer menneskers levevilkår. Det betyder, at et bord for eksempel også er en teknologi. Men der er forsket meget lidt i, hvad teknologi vil sige i en konkret praksis. Derfor har det været vigtigt for os at komme tættere på, hvad lærere og sygeplejersker selv forstår ved teknologi. Og deres svar er, at teknologi er strømbaseret,« siger Cathrine Hasse og giver en forklaring på, hvorfor de fagprofessionelle ikke er enige med filosofferne:

»Teknologi er altid ny teknologi for folk. Det er ikke blevet kropsliggjort eller en rutine. Vi spørger ikke os selv, om en blyant virker, men ny teknologi er ikke blevet inkorporeret og rummer en vis tvivl eller tøven,« siger Cathrine Hasse.

Ikke nok med VHS-kursus

Der kommer hele tiden nye teknologier til, og alle arbejdspladser påvirkes af den løbende udvikling af ny teknologi. Det kræver, at de professionsansatte bliver rustet med en generel teknologiforståelse både på uddannelsen og i praksis – og ikke blot kommer på kursus i den seneste nye dims på markedet. Teknologier udskiftes i dag så hurtigt, at skræddersyede kurser eller træning under professionsuddannelsen ofte ikke længere er aktuelle, når nye lærere eller sygeplejersker kommer ud på arbejdsmarkedet. En lærer fortæller for eksempel, at hun tidligere har været på kursus i VHS. Hvad skal hun bruge den viden til i dag? Efteruddannelseskurser kan heller ikke stå alene, påviser TECHNUCATION, for konteksten på arbejdspladsen er en helt anden end på kursuscentret.

Cathrine Hasse mener, der er brug for et helt nyt tankesæt: Vi skal ikke fokusere på brugen af den enkelte dims, men på teknologiforståelsen.

»Det betyder selvfølgelig ikke, at man ikke skal lære de enkelte teknologier, men at man forstår det at lære en teknologi at kende som mere end en redskabshåndtering. Teknologi læres ikke på kurser. Den læres i praksis. Jeg siger ikke, at man skal skrotte teknologikurser. Men de færreste arbejdsgivere ved, hvor meget læring der finder sted i praksis, og hvor meget det betyder, at den læring får lov til at være der – og er til fælles diskussion. Vi kan se, at den kollektive teknologiforståelse fuldstændig mangler. De professionelle mangler basalt set teknologiforståelsen, der gør dem i stand til at diskutere med hinanden,« siger Cathrine Hasse og peger på, at man går glip

af centrale problemstillinger, hvis man ikke har en mere overordnet forståelse af, hvad teknologi er.

»Uden en teknologiforståelse kan teknologi komme til at styre, hvad didaktik er, eller hvad din faglighed er. I den empiriske forskning kan vi se, at de professionsansatte – lærerne og sygeplejerskerne – i deres hverdag er fyldt med komplekse relationer til teknologi. De har ikke fået redskaber til at håndtere denne kompleksitet på uddannelserne,« siger Cathrine Hasse. Hun mener ikke, at de nuværende uddannelser reelt forbereder kommende sygeplejersker og lærere på, hvordan de overordnet skal forholde sig til de mange nye teknologier, der kommer ind i arbejdslivet.

Teknologier gør noget

Udgangspunktet for TECHNUCATION er, at udvikling af ny teknologi ikke må ske alene på teknologiens præmisser, men skal ske i et samspil med læreres og sygeplejerskers professionsfagligheder. Derfor har forskerne udviklet en ny læringsmodel for, hvordan professionsudøvere som lærere og sygeplejersker kan tilegne sig teknologiforståelse. Den beskrives nærmere i den nye bog *TEKU – en model for teknologiforståelse i praksis* (Uppress 2015). Modellen lægger op til, at de professionsuddannede skal lære at forholde sig aktivt og analytisk til, hvordan de anvender de konkrete teknologier, der indgår i arbejdslivet.

TECHNUCATION

(Technological Literacy and New Employee Driven Innovation through Education)

TECHNUCATION er et femårigt forskningsprojekt støttet af Det Strategiske Forskningsråd. Projektet er et samarbejde mellem Institut for Uddannelse og Pædagogik, Teknologisk Institut, Professionshøjskolen UCC og Professionshøjskolen Metropol. Projektet har desuden involveret internationale forskere.

Projektet afdækker en lang række problemer og udfordringer for lærer- og sygeplejerskeprofessionen, når der indføres nye teknologier i skolen og i sygehusvæsenet.

Forskere har besøgt 32 institutioner inden for skole- og sygehusvæsenet i hele Danmark. Projektet bygger på feltobservationer og interview med lærere, sygeplejersker, ledere og it-konsulenter.

Projektet afsluttes i 2015 og munder bl.a. ud i den såkaldte TEKU-model, som er

et redskab til at styrke professionsuddannedes teknologiforståelse. TEKU-modellen er udviklet ud fra analyser af læreres og sygeplejerskers behov for en mere generel teknologiforståelse. Modellen er tænkt som et supplement til undervisning på professionshøjskolerne.

I projektet har det vist sig, at lærere og sygeplejerskers teknologianvendelse i praksis minder meget om hinanden, og at det derfor giver mening at udvikle en fælles viden om generel teknologiforståelse, som også andre professioner vil kunne have gavn af.

UDVALGTE RESULTATER

1. **89,9%** af informanterne nævner de nye elektroniske teknologier, når de bliver bedt om at nævne de vigtigste teknologier i deres arbejdsliv. Disse teknologier er karakteriserede ved at være 'multistabile', læringskrævende og nyskabende.
2. **Den** nuværende lærer- og sygeplejerskeuddannelse forbereder reelt ikke lærerne og

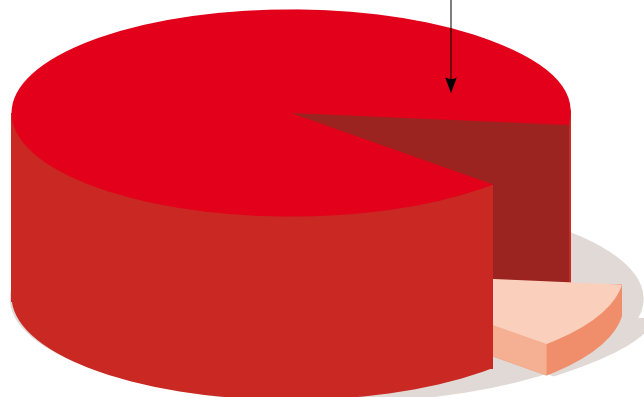
sygeplejerskerne på de nye teknologier i praksis. Læringen sker derimod først, når lærerne og sygeplejerskerne skal bruge teknologien i praksis ude på skolerne og hospitalerne.

3. **Teknologier** udskiftes så hurtigt, at skræddersyede kurser eller træning under uddannelsen ikke længere er aktuelle, når de professionsuddannede kommer ud på arbejdsmarkedet. Efteruddannelseskurser kan heller ikke stå alene, da konteksten på arbejdspladsen er en helt anden end på kursuscentret.

4. **Lærere** og sygeplejersker er temmelig ofte selv ansvarlige for at lære ny teknologi og skal selv udvikle læringsstrategier for at beherske ny teknologi, når de møder den i praksis.

5. **Teknologierne** har ofte mange uforudsete effekter, som lærere og sygeplejersker skal lære at håndtere, eksempelvis når nye teknologier bliver tidsrøvere og sætter utilsigtede dagsordner i hverdagens arbejdsprocesser.

89,9%

HVAD ER TEKNOLOGIFORSTÅELSE?

Teknologiforståelse er løbende at kunne lære, vurdere og analysere: ny teknologi, teknologi i en situeret praksis, teknologiens komplekse veje og teknologiers indflydelse på professionerne og samspillet mellem disse faktorer.

»At have teknologiforståelse er, at du har et fundamentalt begreb om, hvordan du omgås materielle redskaber og teknologier – fra elektroniske dråbetællere til mobiltelefoner. En vigtig pointe er, at de aldrig bare er neutrale genstande. Mennesket forandrer sig kulturelt og socialt i mødet med teknologi. De professionelle skal have redskaber på uddannelsen til, at teknologi ikke bare er autonome redskaber. Teknologierne bliver bogstaveligt talt til noget andet, når de kommer ud og bliver brugt i praksis,« siger Cathrine Hasse.

Et eksempel er en lærer, der vil bruge et softwareprogram til at inddеле eleverne i grupper. Programmet fungerer som et tærningsystem, der fordeler eleverne i tilfældige grupper, når læreren har tastet elevernes navne ind i systemet. Og læreren er svært begejstret for det nye system.

»Før timen har læreren allerede tastet elevernes navne ind, men da timen begynder, opdager han, at to elever er fraværende. Han prøver at lave om, men systemet driller, og der udvikler sig en situation, hvor læreren bliver småsvedende og nervøs, og eleverne fniser. Teknologien er den samme, som da han var alene, men den bliver pludselig til noget andet i klassen. At prøve sig frem foran eleverne ændrer teknologien,« siger Cathrine Hasse.

Den menneskelige faktor

Den pointe står centralt i projektet og er en forklaring på, hvorfor de senere års massive investeringer i teknologi sjældent bærer frugt, i hvert fald ikke i det forventede omfang. Der bliver investeret millioner af kroner i ny teknologi på skoler og i sundhedssektoren, men når de nye teknologier

skal implementeres i praksis, så står medarbejderne ofte meget usikre over for dem og befinder sig i en ny læringssituation.

Det fænomen har forskerne også set i sundhedssektoren, for eksempel med sygeplejerskers brug af elektroniske dråbetællere. Hvis en sygeplejerske skal montere dråbetællere på to patienter på samme stue, kan det sagtens være to vidt forskellige måder at bruge teknologi på.

»I udgangspunktet er teknologien den samme, men patienterne kan reagere forskelligt. Den ene patient ænser måske ikke dråbetælleren, mens den anden patient får koldsved og ikke vil have den monteret. I det øjeblik sygeplejersken går i gang med at bruge dråbetælleren, træder en ny læreproces i gang – som ikke bliver vidensdelt, og som den enkelte skal lære sig. Vi skal have fokus på teknologien for at fastholde fagligheden. Det er et kontraintuitivt fund i forskningsprojektet. Og det kræver en mentalitetsændring,« siger Cathrine Hasse.

Vil vi mindre kontakt?

Med det mener forskergruppen, at teknologi og faglighed ikke kan skilles ad. Over tid vil teknologier forandre, så det er ikke nok at se på teknologi som noget, der bare skal fungere. Ligegyldig hvilken teknologi man vælger, vil den føre til udvikling af professionen.

»Man bliver nødt til at drøfte udviklingen og de utilsigtede hændelser, der ellers ofte lever et skjult liv. Teknologier har længe været fremstillet som udelukkende fantastiske. Vores erfaring fra projektet er, at teknologi ER fantastisk, og det skal understreges, at den kan ufatteligt mange ting. Problemet er bare, at det er blevet et overdrevet normativt felt,

hvor vi kun kan omtale nye teknologier på én entydig måde. Det håber vi på at bryde med. Lad os ikke bare tale om teknologiens potentialer, men også om dens begrænsninger.«

Modellen skal ruste de professionsuddannede til at have en kritisk tilgang til teknologi og eksempelvis sætte spørgsmålstegn ved kommercielle kræfter, etik og mening.

»I projektet har vi set, hvordan ledere, it-konsulenter og politikere bliver bombarderet med folk fra den private sektor, der vil sælge dem ny teknologi. Lidt polemisk kan man spørge: Kommer sælgere fra Apple til at omforme dansk skoleliv på en måde, der måske får større betydning end hele skolereformen?« siger Cathrine Hasse og fortsætter:

»Det handler grundlæggende om at spørge, hvad vi vil med teknologi. Vil vi gerne have mindre fysisk kontakt mellem mennesker? Hvad siger vi som fagprofessionelle egentlig til det? Men i dag sker udviklingen bare uden de fagprofessionelles input, og de fleste retter ind og tilpasser sig. TECHNUCATION er et lillebitte forsøg på at sætte foden ned og gøre de professionelle selv til drivere af udviklingen,« siger Cathrine Hasse. ■

CATHRINE HASSE

Professor, ph.d., Institut for Uddannelse og Pædagogik. Leder af forskningsprojektet TECHNUCATION. Hun forsker med fokus på kultur, innovations- og læringsprocesser. Hun var senest leder af EU-forskningsprojektet UPGEM ('Understanding Puzzles in the Gendered European Map') om kønsmæssige barrierer for kvindelige forskere inden for de naturvidenskabelige forskningsinstitutioner i Europa.

HVAD OPTAGER FORSKEREN?

Den ensomme forsker i elfenbenstårnet hører fortiden til. I dag skal forskerens viden ud i verden til dem, den berører. Men hvad berører forskeren? Asterisk stiller i hvert nummer spørgsmålet til en forsker – denne gang til antropolog **Karen Valentin**.

NEPALESISKE STUDERENDE ER **ET MARKED**

De mediebarne forestillinger om fattige unge fra Nepal, som søger til Danmark alene i håb om en plads på det ufaglærte arbejdsmarked, **er en stor misforståelse**. Nepalesiske studerende er et marked for Danmark, lyder det fra antropolog **KAREN VALENTIN**, der netop har afsluttet projekt om den nye type uddannelsesmigration.

Fortalt til **KNUD HOLT NIELSEN**

MIGRATION ER **ET MARKED**

Jeg har netop afsluttet forskningsprojektet 'Education, Mobility and Citizenship', hvor vi er en gruppe forskere, der har set på tre nye grupper af migranter i Danmark: ukrainske landsbrugspraktikanter, filippinske au pair-piger og nepalesiske studerende. Fælles for dem er, at de kommer fra lande, der rangerer lavt i den globale økonomi, at deres ophold er midlertidigt og betinget af, at de er under en form for uddannelse eller »kulturel udveksling«.

Ønsket om at opdage verden og at få nogle nye horisonter er ikke kun noget, der er forbeholdt unge fra det globale nord. »Vi vil også ud og opleve verden, vi er også unge,« fortæller mange nepalesere og filippinere os. Det betyder dog på ingen måde, at de ikke også er indlejret i en masse strukturelle uligheder, som sætter nogle væsentlige begrænsninger for dem.

Men det er vigtigt at have in mente, at der p.t. er over 2.000 nepalesere i Danmark, heraf størstedelen på uddannelsesophold. Det gør dem til den tredjestørste gruppe af udenlandske studerende ved danske uddannelsessteder, hvis vi ser på lande uden for EU. Det er kun fra Kina og USA, der er flere studerende ved de danske uddannelsessteder.

Jeg har som antropolog beskæftiget mig med uddannelsesrelaterede forhold i Nepal i mere end 20 år. Men da jeg i 2008 var på barsel med min datter i København, opdagede jeg mange nepalesere, som arbejdede på caféerne, hvilket jeg ikke havde set tidligere. Der var samtidig en voldsom mediedebatt omkring unge mennesker fra den tredje verden, der kom på studieopholdstilladelse til Danmark, men som ifølge aviserne i virkeligheden brugte det som indgang til et ufaglært arbejdsmarked. Der var sådan en mistænkeliggørelse af dem og en opfattelse af, at de bare udnyttede systemerne og kom med nogle andre hensigter, end de egentlig giver udtryk for. Det blev så afsættet for forskningsprojektet.

Transnational uddannelsesmigration har været et underbelyst fænomen i såvel migrations- som uddannelsesforskningen. Overvejende har det været arbejdsmigranter, der er blevet diskuteret i forskningen, og det har skabt et meget entydigt billede af migration fra det globale syd til det globale nord som et underklassefænomen. Men uddannelsesmigration af forskellig art til Danmark har været i kraftig vækst igennem de sidste 10 år, hvor det globaliserede uddannelsesmarked er ekspanderet gevaldigt. Den ekspansion har muliggjort en ny type af migration, som faktisk er et marked for Danmark.

UNGE FRA **MIDDELKLASSEN**

De mediebarne forestillinger om fattige unge fra Nepal, som søger til Danmark i håb om en plads på det ufaglærte arbejdsmarked, er meget fejlagtig. Uddannelsesmigranterne fra Nepal er langt overvejende børn af middelklassen, og et studieophold i Danmark er *meget* dyrt. Uddannelsesgebyrer ligger afhængig af uddannelsesinstitution og -niveau mellem 45.000 og 120.000 kr. per år. De fleste starter på et erhvervsakademi, hvorefter nogle fortsætter med en bachelorgrad og en mastergrad. Det er betalingsuddannelser, og et samlet forløb koster rask væk op mod en halv million kr. De unge sender typisk ikke penge hjem, sådan som man får indtryk af i mediedebatten. Tværtimod går trafikken den anden vej, hvor forældre i Nepal sender penge til deres børns ophold i Danmark.

Det er rigtig mange penge, men der er grundlæggende et andet syn på det at betale for sine børns uddannelse i Nepal. Middelklassen og overklassen har altid betalt for

deres uddannelser, og det er som sådan en del af en familiestrategi, at man skal sikre sine børn en uddannelse. Til gengæld er det så de unge, der er ansvarlige for tage vare på deres forældre, når de ikke længere kan klare sig selv. Enten ved at sende penge hjem til den tid eller ved at tage hjem og blive den ansvarlige for husholdet.

De unge skal leve af noget i løbet af deres ophold i Danmark. Langt de fleste får meget lavtlønnede jobs i servicesektoren, typisk i rengøringsbranchen eller restaurationsbranchen, hvor nogle i praksis får en timeløn helt ned til 60 kroner og under arbejdsvilkår, som vi ikke ville acceptere som danskere. Det er på mange punkter en rådden branche.

De unge må formelt arbejde 15 timer om ugen under deres studieophold, men de er samtidig under stort økonomisk pres, når de skal dække husleje og leveomkostninger i Danmark og muligvis slæber rundt på en gæld. Og som medierne også har stillet skarpt på, har der været anklager om, at mange har arbejdet mere end det tilladte, hvilket i visse tilfælde har ført til deportationer.

Mange af dem er i en alder, hvor de bliver gift, og ægtefællerne må legalt rejse med til Danmark og arbejde på fuld tid som forsørgere, typisk også inden for servicesektoren. Dette skaber selvsagt et bedre økonomisk grundlag for de studerende, men også her er der tale om et område på arbejdsmarkedet, hvor arbejdstagerens rettigheder ofte krænkes i form af underbetaling og dårlige arbejdsvilkår.

Den danske stat markedsfører meget energisk Danmark som uddannelsesland. Vi sælger vores uddannelser på det globale uddannelsesmarked, og det er også en voksende kilde til indtægter for uddannelsesinstitutionerne herhjemme. Men alligevel bliver vi bagefter fornærmede over, at de unge, der kommer, også skal leve af et eller andet og derfor tager de job, som de kan få. For mig at se handler det om at skabe nogle ordentlige betingelser for den nye type af internationale studerende. Det er mig ubegribeligt, hvorfor det hele tiden er de studerende, der skal straffes, og ikke de danske arbejdsgivere, som underbetaler dem.

UFFE ELBÆK TIL NEPAL

Hvad får de nepalesiske unge så ud af at studere i Danmark? De unge peger selv på, at de især får undervisningsformerne og den pædagogiske praksis, som de ikke kan få i Nepal. Undervisning i Nepal er recitation

STUDÉR HOS OS!

Staten markedsfører Danmark som uddannelsesland, og studerende fra bl.a. Nepal er en voksende kilde til indtægter for danske uddannelsesinstitutioner, fortæller Karen Valentin.

af tekstbøger, og der er langt til selvstændig refleksion eller kritisk forholden sig til kilder.

De unge ser sig selv som nogle, der skal være med til at bringe Nepal videre, og det er der mange, der gør igennem en række af organisationer og projekter. En lidt pudsigt historie er, at der er en gruppe, som har kastet deres kærlighed på Uffe Elbæk og Alternativet. De er aktive, har lavet en lokal 'fangruppe' for ham i Nepal, og de vil have ham med derud. Det er ikke hans politiske ideer, for det har mange af dem svært ved at forholde sig til, men det er ideerne om kaospiloter og socialt entreprenørskab, som de er blevet fascineret af.

Hvor langt størstedelen af uddannelsesmigranterne i starten var unge mænd, så er fordelingen nu næsten ligelig med de ægtefæller, der kommer med. Undertiden sker der så det, at det over tid skifter, hvem der studerer, og hvem der forsørger, og så får kvinden faktisk en mulighed for at få en uddannelse.

De unge ser stadig sig selv som middelklasse og er gennem deres transnationale

forbindelser fortsat knyttet til deres familier i Nepal og den sociale position, som disse repræsenterer, samtidig med at de på det danske arbejdsmarked kommer til midlertidigt at indgå i lavstatusjobs. Danske studerende har altid haft ufaglærte job ved siden af deres studier, men i Nepal ville de her unge sjældent, hvis da overhovedet, beskæftige sig med den type arbejde. I Nepal er det ikke studerende, men mennesker fra helt andre sociale grupper, der har husarbejde som profession.

De unge nepalesere fortæller for eksempel, at det først var, da de kom til Danmark og arbejdede som stuepige i noget tid, at de kom til at tænke over, at der faktisk også er folk, som laver den slags arbejde i Nepal. Jeg har også hørt nogle udtrykke, at »i Nepal ville jeg aldrig lave den type arbejde, men i Danmark har jeg lært, at alle er lige.« ■

KAREN VALENTIN

Antropolog, lektor ved Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet. Leder af forskningsprojektet 'Education, Mobility and Citizenship', som er et antropologisk studie af uddannelsesmigration til Danmark.

NYE BØGER

Asterisk-redaktionen modtager løbende nye forskningsbaserede udgivelser om pædagogik, læring, kompetenceudvikling og uddannelse. Her er et udvalg af vinterens aktuelle udgivelser.

BARNDOMSPÆDAGOGIK I DAGTILBUD

Daniela Cecchin (red.)

Bogen tilbyder en række professionssaglige byggesten til udvikling af rammer for og indhold i det pædagogiske arbejde med børn fra 0 til 6 år, bl.a. om sprog, leg, minoritetsbørn, tablets, dokumentation og inklusion. AKADEMISK FORLAG

PÆDAGOGENS UNDERSØGELSESMETODER

Lars Aagerup

Denne udgivelse giver en indføring i de forskellige metoder, man som pædagogstuderende eller færdiguddannet pædagog kan benytte i produktionen af egne undersøgelser af pædagogisk praksis. HANS REITZELS FORLAG

DEN NØDVENDIGE OPDRAGELSE

John Aasted Halse

Ifølge forfatteren udgør kærlighed, omsorg og anerkendelse fundamentet i al opdragelse, men forudsætter også krav, ansvar og tydelige voksne, der viser, hvor deres egne grænser går – og her spiller pædagoger og lærere også en vigtig rolle. FRYDENLUND

DELTAGENDE OBSERVATION

Søren Kristiansen

og Hanne Kathrine Krogstrup

Deltagende observation, hvor forskeren aktivt deltager i det miljø, hun undersøger, er en udbredt metode inden for antropologi og samfundsvidenskab. Denne bog giver en teoretisk og praktisk introduktion til metoden. HANS REITZELS FORLAG

LÆRINGS-CENTRERET SKOLELEDELSE

Helle Bjerg og Dorthe Staunæs

Bogen bringer forskningsviden inden for skoleledelse i spil i relation til aktuelle udfordringer og forandringssambitioner, som skoleledelser står over for at skulle håndtere. DAFOLO

FORTÆLLINGER OM RELATIONS-PSYKOLOGI

Jørgen Rønsholdt, Annette Groot, Finn Godrim og Else Marie Bech

Bogen indeholder en række fortællinger til illustration af, hvordan relationspsykologien kan se ud, når den praktiseres i dagligdagen. DAFOLO

FREMSYNET FOLKESKOLE – et dannelsesideal for det 21. århundrede

Jakob Jespersen

Bogen handler om, hvordan folkeskolen, ved hjælp af et nyt dannelses- og uddannelsesideal, kan ruste nutidens børn og unge til den nye virkelighed, som det 21. århundrede bliver. FJORDAGER

UDFORDRENDE LÆRING

James Nottingham

Denne håndbog indeholder forslag til, hvordan arbejdet med elever kan gøres mere effektivt og fornøjeligt bygger på forskning af blandt andre John Hattie, Matthew Lipman og Carol Dweck. DAFOLO

MOTIVATION

Dorte Ågård

Med afsæt i teorier om motivation giver bogen et bud på, hvordan man som lærer får omsat teori til praksis og øget sine elevers motivation. Forfatterens overordnede pointe er, at elevers motivation påvirkes af deres skoleerfaringer og oplevelse af læreren. FRYDENLUND

INKLUSION, LEG OG EMPATI – neuroaffektiv udvikling i børnegrupper

Susan Hart (red.)

Bogen har fokus på de følelsesmæssige, personligheds-mæssige og sociale kompetencer, der udvikles gennem vores relationer med andre, samt det fællesskab, der er rammen omkring denne udvikling. HANS REITZELS FORLAG

KAMPEN OM ELEVEN

Claus Munch Drejer

Bogen er et studie af, hvordan eleven formes gennem pædagogik og psykologi, dvs., hvordan magt og styring anvendes til at skabe eleven. Der trækkes bl.a. på Foucaults forståelse af magt, viden og subjektivitet. FORLAGET UP

ETIK OG VÆRDIER I PÆDAGOGENS ARBEJDE

Jørgen Husted

Hensigten med denne bog er at højne pædagogers etiske bevidsthed og deres evne til at udøve en etisk forsvarlig praksis – med afsæt i en pædagogisk beslutningsmodel. HANS REITZELS FORLAG

FEEDBACK I ERHVERVS- UDDANNELSERNE

*Karin Hartje Jakobsen, Bente Lausch
og Karsten Holm Sørensen*

Med udgangspunkt i blandt andet den newzealandske uddannelsesforsker John Hatties forskning søger bogen at gøre feedbackbegrebet håndterbart og bringe det i spil i forhold til undervisningspraksis på erhvervsskolerne.

DAFOLO

RUNDT OM ACT – muligheder og metode i Acceptance and Commitment Therapy

*Camilla Grønlund og
Susan Møller Rasmussen (red.)*

Denne antologi om ACT (Acceptance and Commitment Therapy) ser på metodens anvendelsesmuligheder – med danske behandleres øjne.

FRYDENLUND

DIALOGBILLEDER

Bente Christensen og Camilla Grann
Dialogbilleder er et redskab, der benytter billeder som udgangspunkt for en professionel samtale. Bogen giver et teoretisk fundament for brugen af dialogbilleder og binder derudover teoriene sammen med praksis ved hjælp af cases.

AKADEMISK FORLAG

BØRN, UNGE OG FORÆLDRES MØDE MED SUNDHEDSVÆSENET

*Claus Sixtus Jensen, Marianne Eg
og Sine Maria Herholdt-Lomholdt (red.)*

En antologi, der giver et indblik i, hvordan børn, unge og forældre oplever at være i kontakt med sundhedsvæsenet. Samtidig belyser bogen, hvordan det som barn eller ung er at være pårørende til en syg søskende eller forælder.

DANSK SYGEPLEJERÅD, NYT NORDISK FORLAG
ARNOLD BUSCK

KVALITATIVE METODER

*Svend Brinkmann
og Lene Tanggaard (red.)*

Bogen introducerer de nyeste internationale diskussioner om kvalitative metoder i human- og samfundsvidenskaberne og belyser, hvordan forskere på tværs af faggrænser har udviklet forskellige kvalitative teknikker, tilgange og perspektiver.

HANS REITZELS FORLAG

FEEDBACK I DANSKFAGET

Vibeke Christensen (red.)

Med afsæt i den newzealandske uddannelsesforsker John Hatties undersøgelser af feedbackbegrebet præsenterer og diskuterer bogens forfattere forskellige måder at forstå og praktisere feedback i danskfaget på.

DAFOLO

LÆRING, DANNELSE OG UDVIKLING

Jacob Klitmøller og Dion Sommer

Forfatterne opponerer mod tidens forståelse af, hvad der er vigtigst for at kvalificere børn til fremtiden. Med udgangspunkt i forskning diskuterer forfatterne bl.a., hvordan man bevarer børns læringslyst gennem hele deres barndom.

HANS REITZELS FORLAG

UDVIKENDE ØJEBLIKKE

Rikke Yde Tordrup

Forfatteren gennemgår i bogen de tegn, der kan være på, at et barn har udviklingsvanskeligheder, og diskuterer, hvordan pædagoger og andre voksne kan støtte barnet i dets udvikling.

AKADEMISK FORLAG

RESSOURCER I TEORI OG PRAKSIS – en brugsbog for pædagoger

Tom Ritchie (red.)

Bogen samler og formidler viden og erfaringer fra udvalgte teoretikere og tilgange til ressourceorientering i en overskuelig form.

BILLESØ & BALTZER

SAMARBEJDSBASERET PROBLEMLØSNING

Jenny Bohr

Baseret på grundtanken, at alle mennesker gør det så godt, de kan, giver bogen indblik i, hvordan den professionelle kan arbejde med handlemuligheder for at hjælpe unge og voksne med deres frustrationshåndtering.

VIASYSTIME

HOLD I VIRKELIGHEDEN

– statistik og evidens i uddannelse

Carsten Elbro og Mads Poulsen

Bogen er introduktion til at bruge statistik i forbindelse med uddannelse. Bogen er en støtte til at læse uddannelsesforskning, dvs. til at forstå de statistiske oversigter og analyser i artikler og rapporter.

HANS REITZELS FORLAG

SKOLENS TEAMMØDER – facilitering og reflekse processer

Ib Ravn og Vibeke Petersen

Samarbejdet i skolens forskellige team finder ofte sted på møder. Hvis møderne skal skabe mening for deltagere og værdi for eleverne, skal de understøttes af en facilitator, der kan styre samtalen på en aktiv, målrettet, understøttende og involverende måde. Denne bog viser hvordan.

SAMFUNDSLITTERATUR

MOTIVATION FOR LÆRING

Einar M. Skaalvik og Sidsel Skaalvik

Med afsæt i forskellige motivations-teorier præsenterer forfatterne en række bud på, hvordan man kan skabe de bedste betingelser for elevernes motivation for læring.

DAFOLO

KLASSELEDELSENS DILEMMAER

John Benedicto Krejlsler og Leif Moos (red.)

Bogen bidrager med viden om klassens praksis og forudsætningerne for udviklingen af læringsmiljøet, således at begrebet klasseledelse bedre kan forstås og praktiseres med reference til nordiske pædagogiske traditioner og værdier.

DAFOLO

ELEVCENTRERET SKOLELEDELSE

Viviane Robinson

Elevcentreret skoleledelse er en aktuell bog for skoleledere, der ønsker at højne kvaliteten af undervisning med henblik på at forbedre elevernes læringsudbytte.

DAFOLO

VEJLEDNING

*Bente Bro, Vibeke Boelt
og Martin Jørgensen (red.)*

Med den nye folkeskolereform og kravet om øget inklusion er der kom-

met et større behov for vejledning. Bogen belyser de praktiske områder, som vejledningsopgaven omfatter.

KVAN

FORANDRINGSPÆDAGOGIK

Ole Ditlev Nielsen

Bogen giver bud på, hvordan man som lærer skaber positive forandringer i sin undervisning i form af eksempelvis positive lærer-elev-relationer, bedre vaner i lektionerne og en øget lærertroværdighed i en hverdag præget af forandringer og reformer.

DANSK PSYKOLOGISK FORLAG

TIDSSKRIFTER

PÆDAGOGISK PSYKOLOGISK TIDSSKRIFT

Nr. 5/6, 2014: Tema: Hjerne, læring og undervisning – Pædagogisk Neurovidenskab

DANSK PÆDAGOGISK TIDSSKRIFT

Nr. 4, 2014: Tema: Pædagogikkens teori og praksis – eftersyn og eftertanke

PAIDEIA – tidsskrift for professionel pædagogisk praksis

Nr. 8: Tema: Viden og kompetencer om inklusion i folkeskolen

0-14 NUL TIL FJORTEN

Nr. 4, 2014: Tema: Børns sprog

KVAN

Nr. 100: Tema: Inklusion – eksklusion

UCC MAGASIN

Nr. 13: Tema: Nye faglige fællesskaber i folkeskolen

TV-SLAGTNINGENS PÆDAGOGIK

Med parteringen af giraffen Marius og kendiskokkes macho-slagtninger på tv er slagtningen rykket ind i pædagogik og medier. **Men sætter vi slagtingerne ind i en ramme af autenticitetsromantik og machokultur? Og hvad er læringspotentialer?**

Af JONATAN LEER

I februar 2014 demonstrerede en lille gruppe mennesker på en plads i Lissabon. Foran dem lå en tøjdyrs-giraf på et hvidt lagen. Omkring giraffens hals var der sprøjtet rød maling. De demonstrerede imod en offentlig 'henrettelse' i Danmark. Købehavns Zoo havde nemlig få dage før skudt giraffen Marius med en riffel og herefter parteret kroppen foran havens gæster, hvorefter den døde dyrekrop var blevet kastet for løverne.

TV-billeder af børn i flyverdragter, der fik forevist parteringen af Marius af en entusiastisk zoo-medarbejder iført hvid, blodpletet dragt og slagterkniv, cirkulerede verden rundt sammen med billeder af de veltilfredse løver, der mæskede sig i Marius' højreb med genkendelig girafpels. Disse billeder kastede Danmark i den største internationale me-

diekrise siden Muhammedtegningerne. For hvordan kunne man dog slå dette smukke, sunde og langhalsede dyr ihjel? Endda partere det foran børn? Og så gav man ikke engang dyret en ordentlig begravelse?

Zoo's videnskabelige direktør Bengt Holst var ude at forsvare handlingen, og hans nøgterne stil og hans angreb mod 'disneyficeringen' af vores forhold til dyr vakte genklang hos danskerne. Særligt vandt han folkets gunst, da han forsvarede sig ridderligt i et liveinterview på BBC og udstillede de hykleriske briter, der foretog deres girafparteringer i det skjulte. Heroverfor var danskerne altså mere ærlige og mindre 'disneyficerede'. Politikens læsere kårede ham til årets dansker for denne dåd.

Denne sag udstiller meget tydeligt den moderne kulturs bizarre forhold til alt, der berører dyr og ikke mindst slagtninger af disse og behandlingen af døde dyrekroppe. Det er

handling, der fremkalder stærke reaktioner og besynderlige betydningskonstruktioner fra både tilhængere og modstandere. For det første: Hvorfor skulle netop drabet på dette dyr påkalde sig så meget opmærksomhed og vrede, når nu millioner af dyr dagligt slages efter at have levet i langt kummerligere forhold end Marius? Var det mon pga. de stærke medie billeder? For det andet: Hvordan kan parteringen af et importeret og indespærret dyr blive symbol på danskernes særligt 'naturlige' forhold til dyr? Og danne grobund for en ny, samlende nationalfølelse?

Fra et pædagogisk perspektiv er det særligt interessant, at begge lejre brugte det pædagogiske/upædagogiske i handlingen i deres argumentation. På den ene side påpegede Marius' fanklub og alle de blødsødne briter, at det er skadeligt og afstumpende – dvs. ikke lærerigt – for børn at overvære den blodige partering, mens Bengts fanklub betonedede vigtigheden af, at børnene også fik et 'levende' indblik og dermed læring i dyreanatomie udenom Disney Channel.

I forlængelse heraf er det interessant, at en anden læringsplatform i stigende grad er begyndt at vise slagtninger, nemlig madprogrammet. Hvor man i mange år har nedtonet, at kød kom fra levende dyr, så har flere i de seneste år noteret sig en stigende synliggørelse af dyreslagtninger i madprogrammer. Slagtningen kobles her ofte til en kritik af det moderne menneskes distancerede forhold til fødevarereproduktionen. Udstillingen af dyredrabet og parteringen af dyrekroppen tager seeren med 'backstage' og viser alt det, der skjules i kølediskenes parade af plastikindpakke muskelmasser.

Det er bemærkelsesværdigt, at det i høj grad er mandlige tv-kokke, der fører an i denne 'nykarnevoristiske' tendens. Slagtningen portrætteres ofte som en måde at få kontakt til en oprindelig, præmoderne form for maskulinitet på. Et eksempel er en sekvens i serien *Jamie's Italian Escape* med Jamie Oliver. Her tager den populære britiske tv-kok en tur til Italien i et forsøg på at genfinde sin passion for madlavning og livet som sådan. Hans passion er forsvundet i det stressende liv i London som mediestjerne og far til to. Så Jamie efterlader kone og børn et par måneder i den overbevisning, at mødet med det autentiske italienske køkken og den simple italienske livsform vil give ham gnisten tilbage. Højdepunktet på denne tur bliver et ophold hos en selvforsynende italiensk bondefamilie. Her inviteres han til at slagte et lam til sin velkomstmiddag. Slagtningen fremstilles i en lang sekvens, hvor Jamie med

DISNEYFICERING FARVEL

Slagtninger er rykket ind i kokkeprogrammer og børnehverdag.

hjælp fra en af de lokale mænd skærer halsen over på det bagbundne lam. Jamie er tydeligvis berørt over sin handling, men som han forklarer: »To kill that lamb today was pretty emotional and pretty hard-core. But as a chef who has cooked thousands of lambs, I think it's only fair you kill one, otherwise you're just a fake.« Lammeslagtningen bliver altså symbolet på Jamies initiering i det autentiske liv. Han synes endda at bruge sin handling til at påkalde sig en særlig autenticitet (eller autenticitetskaptal), som han kan bruge til at hævde sig over for sine 'uautentiske', britiske kokkekollegaer hjemme i London. De har ikke slået lam ihjel og er således bare »fakes«. At slagte fremstilles som en statusgivende handling i en autenticitetshungrende moderne verden. Handlingen markerer også, at Jamie Oliver har genfundet kontakten med sin indre urmand, som han havde mistet kontakten med i sit moderne London-liv, hvor han enten arbejdede eller var en blød far. Lammeslagtningen lærer ham at blive en rigtig mand igen.

Vi ser en lignende dyrkelse af slagtning og medfølgende jæger/samlermaskulinitet i den omsiggribende palæotrend, der tilbyder det moderne subjekt at kvitte den kulhydratholdige moderne diæt til fordel for en »autentisk« og proteinrig stenalderkost med masser af kød. Kokken Thomas Rode er et ikon for denne trend. På sin blog er han portrætteret på havjagt med sin topmoderne harpun.

»De slagtede dyr og deres banemænd bliver ladet med enorme mængder kulturel og kønnet betydning – og spænding.«

Postdoc **Jonatan Leer**

Den muskuløse overkrop er blottet og våd, og på ryggen bærer han en nyspidddet torsk. Slagtningen fremstår i stenalderkostbevægelsens ikonografi som det ultimative udtryk for en 'autentisk', 'hård' maskulinitetspraksis, der bliver et modbillede til den kulhydratoppu-stede 'bløde mand'.

Den amerikanske vegetarfeminist Carol Adams taler om, at slagtedyrr er blevet en 'fraværende referent' i forhold til kødspisning. Kødindustrien og supermarkederne har således haft succes med at adskille 'levende dyr' og 'kød' i forbrugernes bevidsthed. En vigtig brik i denne adskillelse er, at dyreslagtning foregår i det skjulte langt væk fra forbrugernes tallerkner.

I de eksempler, jeg har nævnt her, er dyrene på ingen måde en 'fraværende referent'. Tværtimod bliver de slagtede dyr og deres banemænd ladet med enorme mængder kulturel og kønnet betydning – og spænding. Derfor er slagtning ikke kun af pædagogisk interesse fra et biologisk, men også ud fra et kulturvidenskabeligt/sociologisk perspektiv, da handlingerne omkring en slagtning udkrystalliserer, hvor kulturelt vores forhold til mad og »naturens goder« er.

I Marius-eksemplet var selve slagtningen ikke offentlig. Det var kun den efterfølgende (for nogle usømmelige) omgang med gisrafliget. Dyreslagtning er dog i stigende grad blevet integreret i natur- og madundervisning – også for børn. Nykarnivorismen er altså rykket fra medierne ud i andre madpædagogiske arenaer. Her efterlyser jeg en ordentlig diskussion af, hvad læringspotentialet af at overvære en livtagning er, og jeg kan være nervøs for, at slagtning kan blive sat ind i en ramme af autenticitetsromantik og machokultur, som når de mandlige mediestjerner svinger kniven (eller harpunen).

Så jeg anbefaler alle at aktivere den kritiske sans, hver gang nogen bruger ordene 'naturlig' og 'autentisk' i en madpædagogisk situation. Særligt hvis ordene 'mand' og 'maskulin' optræder i samme sætning, og hvis nogen må lade livet. ■

→ LÆS MERE:

Adams, Carol 2010/1990: *The Sexual Politics of Meat*. New York: Continuum.

Leer, Jonatan 2014: *Ma(d)skulinitet: maskulinitetskonstruktion i europæiske madprogrammer efter The Naked Chef i lyset af »den masculine krise«*. Ph.d.-afhandling, København: Københavns Universitet.

Leer, Jonatan 2014: Når TV-kokken ofrer lam. Maskulinitetsforhandlinger via lammekroppe i 'autentiske' miljøer i »Jamie's Italian Escape« og »Le chef en France«. *Kulturstudier: Dansk tidsskrift for kulturhistorie, etnologi, folkloristik og lokal historie* 4 (2), 139-160.

JONATAN LEER

Jonatan Leer er postdoc ved Institut for Uddannelse og Pædagogik, under projektet SMAGforLIVET www.smagforlivet.dk. Hans ph.d.-afhandling, *Ma(d)skulinitet* (2014) er en analyse af maskulinitet i moderne madprogrammer. For tiden forsker han i smagspædagogik og mad i medierne. Han er ved at færdiggøre verdens første antologi om Media Food ved forlaget Ashgate.

BYG VIDERE PÅ DINE KOMPETENCER TAG EN MASTERUDDANNELSE

Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU)
udbyder masteruddannelser inden for pædagogik,
uddannelse og ledelse:

- Dagtilbuds- og indskolingsdidaktik
- Dansk som andetsprog
- Leadership and Innovation in Complex Systems (LAICS)
- Ledelse af uddannelsesinstitutioner
- Læse- og skriveidaktik
- Positiv psykologi
- Socialpædagogik
- Specialpædagogik
- Sundhedspædagogik og sundhedsfremme
- Vejledning
- Voksnes læring og kompetenceudvikling

Kom og hør om uddannelserne:

- 5. marts kl. 17-19 i København (Emdrup)
Aulaen, Tuborgvej 164, 2400 Kbh. NV
- 10. marts kl. 17-19 i Aarhus
Lok. 2110-139, Niels Juels Gade 84, 8200 Aarhus N.

Der er ansøgningsfrist 1. maj

Læs mere på edu.au.dk/master

AARHUS
UNIVERSITET

KALENDER

LÆS MERE OM ARRANGEMENTERNE & TILMELD DIG PÅ
www.edu.au.dk/kalender

Med mindre andet er nævnt, foregår arrangementerne på
Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet,
Tuborgvej 164, 2400 København NV.

MARTS

5. MARTS 2015

KONFERENCE: TEKNOLOGIFORSTÅELSE FØR, NU OG FREM
TECHNUCATION-projektet markerer fem års afsluttet forskning med en stor konference, der bl.a. understreger vigtigheden af at holde fokus på teknologi, hvis fagligheden skal forblive i centrum. Med udspring i de tre temaer før, nu og frem vil projektets resultater blive præsenteret og diskuteret. Oplægsholdere: Larry Cuban og John Dakers.

→ Tid og sted: Kl. 9-17 i Emdrup.
Festsalen A220. Pris: 1.100kr. Nedsat pris for studerende.

10. MARTS

DAGINSTITUTIONER I UDSATTE BOLIGOMRÅDER

Gennem de senere år er der for alvor kommet fokus på betydningen af tidlige og forebyggende indsatser inden skolestart overfor udsatte børn. Daginstitutionen er barnets første møde med det samlede danske uddannelsessystem, og den rummer en lang række muligheder for at forbedre udsatte børns livsforhold og for at forberede denne gruppe børn til skolelivets udfordringer. Konferencen præsenterer en række af resultaterne fra forskningsprojektet »Tidlig-Bo-Go«.

→ Tid og sted: Kl. 13-16 i Emdrup.
Lokale D169. Pris: 300kr. Nedsat pris for studerende.

17.&18. MARTS

MØD UDDANNELSESVIDENSKAB PÅ MESSE – HVAD KAN VI?

Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU) inviterer virksomheder og studerende til messe om bachelor- og kandidatuddannelsen i Uddannelsesvidenskab, der til sommer udklækker sine første kandidater. Vi præsenterer vores uddannelse og vores næsten færdiguddannede bachelorer og kandidater. På messen får du og din virksomhed mulighed for at vurdere rekrutteringspotentialer – og de studerende får mulighed for at gøre reklame for sig selv.

→ 17. marts i København

Kl. 15-18 på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Tuborgvej 164, 2400 København NV, Campus Emdrup, Aulaen i bygning A.

→ 18. marts i Aarhus

Kl. 15-18: på Aarhus Universitet, Nordre Ringgade, 8000 Aarhus C, Aulaen i Bygning 1412-129B.

25. MARTS

LÆREMIDLER UDEN GRÆNSER

Sprogforum inviterer til et fyraftensmøde med forfattere og gæsteforelæser. Tematet for Sprogforum nr. 59 er læremidler. Susanne Knudsen, der har siddet i bestyrelsen for organisationen International Association for Research on Textbooks and Educational Media (IARTEM), reflekterer over temanummerets budskaber og dets aktualitet for undervisning og uddannelse og perspektiverer det til internationale strømninger om læremidler.

Arrangementet er gratis, men af hensyn til bestilling af kage m.v. bedes man tilmelde sig til sprogforum@dpu.dk senest den 20. marts 2015.

→ Tid og sted: Kl. 17-19 i Emdrup.
Lokale A200.

APRIL

8. APRIL

SKOLENS TEAMMØDER

Præsentation af bogen »Skolens teammøder« ved Ib Ravn og Vibeke Petersen. Skolens teammøder skal faciliteres, så der bliver tid til det hele: opgavefordeling, gode kollegarelationer og ikke mindst pædagogisk og professionel udvikling. En af kollegerne i gruppen må tage facilitatorrollen på sig og afvikle mødet med en fast og venlig hånd, så de dominerende holdes tilbage og de tavse involveres.

→ Tid og sted: Kl. 14-17 i Emdrup.
Festsalen A220.

24. APRIL

STANDARDE, SUBJEKTER OG STYRING

Konference om brugen af standarder, og hvad forskningens rolle bør være i udviklingen af nye standarder og praksisser. Fælles debat med panel om den kvalitative forsknings rolle i udviklingen af nye standarder og praksisser og tre workshops:

– **Børn og unge – almene standarder og særlige vilkår** v/Jytte Bang og Sofie Pedersen

– **Brugerdrevne standarder i socialt arbejde** v/Morten Nissen, Mads Bank, Katrine Barington og Søren Bjørn Larsen

– **Selvmonitorering og personlig livsførelse** v/Lasse Meinert Jensen og Jon Kevin Staal

→ Tid og sted: Kl. 9-15.30 i Emdrup.
Festsalen A220.

MAJ

11.&12. MAJ

INFORMATIONSKOMPETENCE I UNDERVISNINGEN – SÅDAN!

Konferencer i Aarhus og Emdrup: Danske 8.-klasse-elever klarer sig fint i den internationale undersøgelse af elevernes computer- og informationskompetence (ICILS 2013), men undersøgelsen viser også, at der er en del at lære. Konferencerne har fokus på søgning og læsning på

JUNI

9. JUNI

0-6-ÅRIGE BØRNS INSTITUTIONS- OG HVERDAGSLIV

Tredje årlige småbørnskonference ved Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU). Konferencen sætter fokus på aktuelle udfordringer på dagtilbudsområdet, herunder indsatser i forhold til børn i udsatte positioner samt perspektiver på daginstitutioners sproglige evalueringspraksis. Konferencen tilbyder også forskningsbaseret viden om pædagogisk praksis i henholdsvis store og små institutioner, didaktik i vuggestue og dagpleje samt tankevækkende erfaringer fra en dansk undersøgelse af børnehavereformer i Singapore.

→ Tid og sted: Kl. 9.30-16.30 i Emdrup.
Festsalen A220. Pris 995kr. Nedsat pris for studerende: 450 kr.

AUGUST

18. AUGUST

FORSKNING I FOLKESKOLE I FORANDRING 2015

Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU) slår endnu engang dørene op for den store årlige konference, hvor forskerne præsenterer en bred vifte af oplæg og workshops om den aktuelle forskning i folkeskolen. Konferencen sætter fokus på aktuelle udfordringer for den danske skole og giver forskningsbaseret viden om de udfordringer, skolelederen, læreren og eleverne står over for i en skole under grundlæggende forandring.

→ Tid og sted: Kl. 9.30-16.30 i Emdrup.
Pris: 975 kr. Tilmelding åbnes i april.

nettet, arbejde med multimodale tekster og basale computerkompetencer. Der vil også være bud på, hvordan lærere og ledelse på skolen kan arbejde systematisk på at udvikle skolens it-didaktiske praksis.

→ 11. maj: Kl. 10-17 i Emdrup. Festsalen A220. Pris: 950 kr. Nedsat pris for studerende.

→ 12. maj: Kl. 10-17 i Aarhus. Aros, Aarhus Kunstmuseum, Aros Allé 2, Aarhus C. Pris: 950 kr. Nedsat pris for studeren de.

»Der er intet i
forstanden, som
ikke først har været
i **sansningen**.«

Aristoteles
384-322 f. Kr.

Asterisk

En asterisk er det typografiske tegn, der henleder opmærksomheden på noget, der kommer. Den er et forvarsel. Asterisken anvendes ofte i fremstillinger til at markere en reference, som uddyber hovedteksten, og som der kan følges op på. Magasinet Asterisk søger at foregribe og gå dybere ned i aktuelle debatter om uddannelse.

Asterisk er udgivet af:

Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU),
Arts, Aarhus Universitet
Tuborgvej 164, 2400 København NV

Tegn gratis abonnement på:

www.edu.au.dk/Asterisk
ISSN: 1601-5754

AARHUS
UNIVERSITET

INSTITUT FOR UDDANNELSE
OG PÆDAGOGIK (DPU)